

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Klassiõpetaja õppekava

Sandra Tikk

ÕPETAJATE KIUSAMINE ÕPILASTE POOLT PÕHIKOOLIDE ÕPETAJATE NÄITEL
magistritöö

Juhendaja: dotsent Kristi Kõiv

Tartu 2017

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	4
Kiusamise mõiste, olemus ja liigid	5
Kiusamise mõiste ja olemus	5
Kiusamise liigid.....	6
Kiusamine töökohal hariduslikus kontekstis.....	7
Õpetajate kiusamine õpilaste poolt.....	9
Õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamise liigid.....	14
Õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetajale.....	16
Töö eesmärk ja uurimisküsimused	18
Metoodika.....	18
Valim	19
Mõõtevahendid	19
Protseduur.....	21
Tulemused	22
Uurimuses osalenud õpetajate taustaandmed	22
Õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsiduse tajumine	24
Õpetajate kiusamine õpilaste poolt – probleemi olemuse mõistmine õpetajate hinnangul ..	24
Õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise põhjustele.....	25
Õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajale	25
Õpetajate õpilastepoolse kiusamise ulatus kiusamise liikide lõikes.....	26
Õpetajale suunatud õpilastepoolse kiusamise kestvus.....	30
Õpetajate kiusamisega seotud õpilaste tunnused ja jooned	31
Õpilastepoolne õpetajate kiusamine õppetundides ja väljaspool õppetundi.....	32
Õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetaja õppetööle ja elu kvaliteedile kiusamist kogenud õpetajate hinnangul.....	33
Õpilastepoolse kiusamise kogemusest rääkimine ja selle tulemused kiusamist kogenud õpetajate hinnangul.....	34
Õpilastepoolse õpetajate kiusamise levimus	36
Võrdlus õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangute vahel – õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsidus, probleemi mõistmine, kiusamise põhjused ning kiusamise ohvriks langenud õpetajad	37
Arutelu.....	41
Õpetajate õpilastepoolse kiusamise olemus õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul	41
Õpetajate õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsidus, probleemi mõistmine, kiusamise põhjused ning kiusamise ohvriks langenud õpetajad – võrdlus õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangute vahel.....	46

Õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetajale õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul	48
Õpetajate õpilastepoolse kiusamise levik erinevate kiusamisliikide lõikes	48
Töö kitsaskohad, praktiline väärtus ja soovitused edaspidisteks uurimusteks	49
Kokkuvõte	50
Summary	52
Tänu sõnad	53
Autorsuse kinnitus	54
Kasutatud kirjandus	55
Lisa 1. Ankeet	58

Sissejuhatus

Kiusamine, mis häirib koolitöö normaalset kulgu ei ole koolielus sugugi uudne probleem, kuid üha enam on hakatud sellele tähelepanu pöörama nii teadusliku uurimisobjektina kui ka ühiskonna tasandil (Kõiv, 2006). Kiusamisel võivad olla negatiivsed tagajärjed nii üldisele kooli sisekliimale kui ka õpilaste ja õpetajate õigusele õppida ja õpetada ohutus keskkonnas hirmu tundmata (De Wet, 2006).

Kiusamine koolis ei esine vaid õpilaste vahel, vaid sellesse võivad olla haaratud ka õpetajad, kas kiusajana või ohvrina. Kõivu sõnul (2006) võib inimestel olla raske leppida mõttega, et õpilased võivad õpetajat kiusata ning Garrett (2014) leiab, et õpilastepoolsest õpetajate kiusamisest ei mõisteta ja sellest ei olda teadlikud, kuna see on leidnud vähe kajastamist nii akadeemilistes, ühiskondlikes kui ka poliitilistes sfäärides. Byersi (2012) usub, et on oluline selgitada välja ja mõista õpetajate õpilastepoolse kiusamise olemust, et vähendada kiusamise negatiivset mõju õpetajale, mis võib omakorda olla kahjulik ka õpilaste õppimisele.

Õpetajate kohustuseks koolis on saavutada kontroll klassiruumis toimuva üle ning tagada kõikidele õpilastele sobiv õpikeskkond (Mitchell, 2016). Özkilici (2012) sõnul nähakse õpetajaid üldjuhul koolis täiskasvanutena, kellel on õpilastest rohkem võimu ja kes on vastutaval positsioonil ning on isegi arvatud, et õpetajat ei saa käsitleda õpilastepoolse kiusamise ohvrina. Samas nendivad Pervin ja Turner (1998), et kui õpilased on võimelised kiusama eakaaslast ja ründama õpetajaid verbaalselt ja mõnel juhul ka füüsiliselt, siis võivad nad kiusata ka oma õpetajaid.

Õpilaste tunnitööd segavast käitumisest võib saada õpetaja kiusamine, kui seda teeb üks õpilane või mitu õpilast korduvalt, et õpetajat kahjustada või talle haiget teha (Pervin & Turner, 1998) ning õpetajate kiusamisele õpilaste poolt on omased samasugused tunnusjooned nagu õpilastevahelise kiusamise puhul: agressiivne käitumine, selle korduv iseloom ja võimu tasakaalutus (Kõiv, 2006). De Wet (2010) sõnul on õpetajatele suunatud kiusamine agressioon nende vastu, kes peaks olema õppijate sotsiaalseks, kognitiivseks ja emotsionaalseks heaoluallikaks ning kes peaks tagama nende ohutuse. Garrett'i (2014) sõnul on õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajatel oma töökohustuste tõttu raske kiusamist lõpetada, öeldes, et nad on justkui „vangid“ oma klassiruumis, kes ei saa lihtsalt tunnist lahkuda, vaid peavad oma professionaalsuse säilitama ning viibima klassis, kuni tund läbi saab.

Erinevad uurijad nii Eestis (Kõiv, 2006, 2015) kui ka välismaal (Benefield, 2004, De Wet, 2006, 2010; Kauppi & Pörhölä, 2012; Pervin & Turner, 1998, Özkilic, 2012) on käsitlenud õpetajate kiusamist õpilaste poolt. Kõivu (2015) Eestis läbi viidud uurimusest nähtub, et õpetajatele suunatud kiusamise ulatus on oluliselt suurenenud 2013. aastal

võrreldes 2003. aastaga läbi erinevate kiusamise kategooriate. Uurimust, mis käsitleks õpetajate hinnanguid kogetud õpilastepoolsele kiusamisele, ei ole töö autorile teadaolevalt Eestis läbi viidud.

Eelpool toodud erinevate maade uurijate uurimistulemused on näidanud, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt on tõsine probleem, millele tuleks enam tähelepanu pöörata ning sellealase uurimuse läbiviimine oluline Eesti õpetajate vaimse tervise ning heaolu huvides. Seega on oluline uurimisprobleem, millised on õpetajate kogemused neile suunatud õpilastepoolse kiusamisega seoses. Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli kahe Eesti maakonna põhikoolide õpetajate näitel välja selgitada õpetajale suunatud õpilastepoolse kiusamise levik, olemus ja tagajärjed. Eesmärgi saavutamiseks töötati läbi vastavasisulist kirjandust ning viidi läbi uurimus Eesti õpetajate seas.

Magistritöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilisest osast antakse ülevaade õpetajate kiusamise olemusest ning esinemise võimalusest õpilane-õpetaja suhetes, kus kiusamise ohvriks on langenud õpetaja. Empiirilises osas esitatakse uurimuse tulemused ja analüüsitakse neid.

Kiusamise mõiste, olemus ja liigid

Kiusamise mõiste ja olemus

Kiusamist on võimalik käsitleda nii tavamõistena kui ka teadusliku mõistena. Kiusamiseks tavamõistena võib nimetada igasugust teist inimest kahjustavat käitumist, kuid teadusliku mõistena on kiusamisel kindlad tunnusjooned (Kõiv, 2006). Kiusamiseks nimetatakse negatiivset käitumist, mille käigus tekitatakse teisele inimesele tahtlikult ebamugavusi või valu, mida teostatakse korduvalt ja mida iseloomustab tasakaalutus võimusuhtes (Olweus, 1997, 1999, 2003). Eelpool toodud Dan Olweuse kolme võtmeelemeti sisaldav definitsioon on aktsepteeritud paljude uurijate poolt üle kogu maailma (Kõiv, 2009) ning seda kasutatakse tänapäeval enamikus kiusamist puudutavates teadusallikates (Kõiv, 2006).

Mitte kõik uurijad ei nõustu Olweuse (1997, 1999, 2003) definitsiooniga. Guerin ja Hennessy (2002, viidatud Monks & Smith, 2006 j) märgivad, et mõned uurijad soovivad käsitleda kiusamisena ka sellist käitumist, mis ei ole tingimata tahtlik, kuid kui ohver seda nii tajub, siis tuleks seda siiski võtta kiusamisena. Mõned uurijaid (Monks & Smith, 2006; Sullivan, Cleary & Sullivan, 2004) väidavad, et kiusamine ei pea olema korduv ning kiusamisena võib käsitleda ka ühekordeid juhtumeid. Monks ja Smith (2006) leiavad, et kui ühekordne intsident tekitab ohvris kauakestvat hirmu juhtunu kordumise ees, siis seda tuleks

käsitleda kiusamisena. Olweus (2013) nimetab põhjuseks, miks kiusamise ühe kriteeriumina tuleks siiski välja tuua selle korduv iseloom, on see, et sellisel juhul saab olla kindel, et negatiivne käitumine on ette kavatsatud ehk tahtlik.

Urijad (Monks & Smith, 2006; Olweus, 1997; Olweus & Limber, 2010; Smith & Sharp, 1994, Sullivan *et al.*, 2004) märgivad, et oluline element kiusamise defineerimisel on võimu tasakaalutus ohvri ja kiusaja vahelistes suhetes. Kiusamist võib nimetada suhteks, kus ühel osapoolel on rohkem võimu kui teisel. Võimusuhte toimimist võib kirjeldada järgnevalt: kiusaja on tugev või teda tajutakse tugevamana ja ohver on nõrk või teda tajutakse nõrgana (Kõiv, 2001). Olweuse (2013) sõnul võivad ohver ja kiusaja erineda nii füüsilise jõu, enesekindluse, populaarsuse või grupis saavutatud staatuse poolest. Samuti võib võimu tasakaalutus seisneda arvulises erinevuses, kui grupp indiviide ründab ühte ohvrit (Olweus, 1997, 1999). Põhiline erinevus kiusaja ja ohvri vahel ongi võimu erinevus, sest sellisel juhul on ohvril end raskem kaitsta või põgeneda ning sellistes tingimustes kiusamine aset leiabki (Kõiv, 2001). Kiusamise iseärasustena võib lisada ka selle, et kiusamine esineb sageli ilma nähtava ohvipoolse provokatsioonita (Kõiv, 2001; Olweus, 1997, 2003; Olweus & Limber, 2010) ning on varjatud iseloomuga (Kõiv, 2001; Sullivan *et al.*, 2004).

Kiusamise liigid

Kuna kiusamine on väga mitmetahuline käitumine, siis lisaks definitsioonile on oluline rääkida ka viisidest, kuidas kiusamine toimub. Olweus (1994, 1997) märkis, et kiusamine võib toimuda nii sõnade abil, füüsilise kontakti abil või muul viisil nagu nägude või ebameeldivate žestide tegemine, teiste soovidega mitte arvestamine, kuulujuttude levitamine või tahtlik grupist välja jätmine.

Kõiv (2001) esitab laiemalt võttes kaks kiusamise liiki: füüsiline kiusamine ja psühholoogiline kiusamine. Lisaks toob autor välja, et kiusamise liigid erinevad oma iseloomult: füüsiline kiusamine (löömine, asjade äravõtmine) on nähtavam ja seega avalikum, psühholoogilist kiusamist (narritamine, sotsiaalne isolatsioon) peetakse aga varjatumaks. Kõiv (2006) sõnul on teemakohases kirjanduses psühholoogiliseks kiusamiseks nimetatud ka verbaalset kiusamist. Sullivan ja tema kolleegid (2004) käsitlevad verbaalset kiusamist mittefüüsilise kiusamise ühe osana jagades kiusamise laiemalt kolme liiki: füüsiline kiusamine, mittefüüsiline kiusamine ja vara kahjustamine. Samad autorid väidavad, et füüsiline kiusamine on kiusamise vormidest kõige selgem ja esineb siis, kui individ saab kannatada füüsilise rünnaku läbi (hammustamine, jalaga või rusikaga löömine, kriimustamine, sülitamine, jala tahapanemine, juustest kiskumine). Mittefüüsilise kiusamise jagavad nad

kaheks: verbaalne kiusamine (näiteks solvamine, söimamine, raha või esemete väljapressimine, hirmutamine või ähvardamine vägivallega, kuulujuttude levitamine) ja mitteverbaalne kiusamine.

Sullivan *et al.* (2004) jagavad mitteverbaalse kiusamise omakorda otseseks ning kaudseks. Otsene kiusamine kaasneb samade uurijate sõnul verbaalse ja füüsilise kiusamisega ning selle eesmärgiks on oma ülemvõimu näitamine tehes ebaviisakaid liigutusi ja grimasse. Kõivu (2006) sõnul on kaudne kiusamine seotud teiste inimeste sotsiaalse manipuleerimisega, kus teisi inimesi kasutatakse vahendina, et kellelegi teisele korduvalt haiget või kahju teha. Kaudne kiusamine võib seisneda teise inimese tahtlikus ja süstemaatilises ignoreerimises, tõrjumises ja teiste vaenule õhutamises (Sullivan *et al.*, 2004) ning grupist välja jätmises ja kuulujuttude rääkimises (Sharp & Smith, 1994). Kolmanda kiusamise liigina nimetatud vara kahjustamine võib seisneda isiklike asjade hävitamises ja varastamises (Sullivan *et al.*, 2004).

Üheks tänapäeval levinud kiusamise liigiks võib nimetada ka küberkiusamist. Slonje ja Smith (2008) nimetavad küberkiusamist agressiivseks käitumiseks, mida teostatakse läbi elektrooniliste vahendite, kasutades näiteks mobiiltelefone ja interneti. Uurijad Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russel ja Tippet (2008) sõnul on nii tavakiusamisele kui ka küberkiusamisele iseloomulikes joonteks tahtlikkus, ajaline korduvus ning võimu asümmeetria.

Nii Kõivu (2006) kui ka Sullivan ja tema kolleegide (2004) arvamuse kohaselt võib kiusamine toimuda ühe liigina või mitmete liikide kombinatsioonina.

Kiusamine töökohal hariduslikus kontekstis

Lisaks õpilaste vahel toimuva käitumise kirjeldamisele on *kiusamise* terminit hakatud järjest enam kasutama ka täiskasvanute käitumise kirjeldamiseks ning laienenud on ka kontekst (Kõiv, 2006). Selline käitumine, mida võib käsitleda kiusamisena esineb nii lapseas, noorukieas kui ka täiskasvanueas ning kiusamine võib esineda erinevates sotsiaalsetes kontekstides nagu koolis, kodus, hoolekandeesutustes, vanglates ja töökohal (Monks, Smith, Naylor, Barter, Ireland & Coyne, 2009). Samade uurijate sõnul võib kiusamine toimuda nii eakaaslaste (lapsed, teismelised, täiskasvanud), õdede-vendade, töökaaslaste kui ka alluvate ja tööandjate vahel.

Täiskasvanutevahelist kiusamist on nimetatud *töökiusamiseks* või *kiusamiseks töökohal*, eristamaks seda lastevahelisest kiusamisest (Kõiv, 2006). Töökiusamise kohta kasutatavad terminid võivad erineda, kuid kõigis neis sisalduvad tunnused, mis on

omased koolikiusamisele (Monks *et al.*, 2009). Täiskasvanutevahelise kiusamise defineerimisel lähtutakse samadest tunnusjoontest kui lastevahelise kiusamise puhul – korduvus, tasakaalutus võimusuhetes, tahtlik haiget või kahju tegemine inimesele, kellega koos töötatakse (Kõiv, 2006).

Leymann (1996) nimetab töökiusamiseks teiste inimeste ahistamist ja psühholoogilist terroriseerimist vaenuliku ja ebaeetilise käitumisega, mis on korduv ja süstemaatiline suhe. Ka Seppo, Järve, Kallaste, Kraut ja Voitka (2010) nimetavad töökiusamise defineerimisel negatiivse käitumise korduvust ja lisavad, et inimesel on raske end selle vastu kaitsta. Selles kiusamise olemuse kirjelduses viimasena toodud aspekt viitab samuti tasakaalutusele võimusuhtes. Einarseni (1999) sõnul võib töökiusamine ohvrile põhjustada tõsiseid sotsiaalseid, psühholoogilisi või psühhosomaatilisi probleeme.

Töökiusamine haarab enda alla ka hariduslikud keskkonnad, kus täiskasvanutega seotud kiusamine võib toimuda (Kõiv, 2006). Kool on hariduslik keskkond, mis on töökohaks õpetajatele ja seal võivad õpetajad kogeda kiusamist erinevatest allikatest.

Õpetajate kiusamist töökohal on uuritud näiteks Türgis (Cemaloglu, 2007), Lõuna Aafrikas (De Wet, 2010; 2014) ja Eestis (Kõiv, 2006). De Wet'i (2014) uurimuses osalenud 181 õpetajast 32,6% oli kokku puutunud kiusamisega töökohal. Nendest 40 olid kiusamist ise kogenud ja ülejäänud olid olnud tunnistajaks kaastöötaja kiusamisele. Uurimistulemused näitasid, et õpetajad kogesid kiusamist töökohal peamiselt koolijuhtide poolt (66%) ning 11,9 % õpetajatest nimetasid kiusajana kolleegi. Selles uurimuses osalenud õpetajad olid kogenud alandamist, austuse puudumist, sotsiaalset isolatsiooni ja diskrimineerimist just nende poolt, kellel oli rohkem võimu. De Wet'i (2010) uurimustöös, mis käsitles õpetajate kiusamist koolijuhi poolt, tõid õpetajad välja, et kiusamine põhjustas neile unehäireid, peavalusid, depressiooni, stressi ja läbipõlemist.

Cemaloglu (2007) uurimusest selgus, et kiusamist töökohal oli viimase poole aasta jooksul kogenud ligi 50% küsitletud õpetajatest. Kõige sagedamini olid õpetajad kogenud kaastöötajate poolt naeruvääristamist, olulise informatsiooni varjamist või kompetentsist madalamate tööülesannete andmist.

Eestis on kiusamist koolis erinevatel suhete tasanditel uurinud Kõiv (2006). Alla 9% uurimuses osalenud õpetajatest oli kogenud kiusamist koolitöötajate (teised õpetajad, kooli juhtkond, koolitöötajad) ja lapsevanemate poolt. Vähem kui 9 % õpetajatest oli kogenud kiusamist koolipersonali ja lapsevanemate poolt alusetute juttude levitamise ja põhjendamatute nõudmiste esitamise näol. Teiste verbaalsete ja suhetega seotud kiusamisliikide esinemissagedus jäi alla 5% ning füüsilist kiusamist ei esinenud üldse.

Õpetajate kiusamine õpilaste poolt

Kõivu (2006) sõnul võivad õpetajad kogeda kiusamist nii täiskasvanute poolt, kellega nad igapäevaselt kokku puutuvad kui ka õpilaste poolt. Ka Benefield (2004) leiab, et täiskasvanud ei ole ainsad ega ka mitte peamised, kelle poolset agressiooni õpetajad oma igapäevatoos kogevad.

Kiusamine on peamiselt probleemiks sotsiaalsetes gruppides, kus esinevad selged võimusuhted ja vähene järelvalve (Smith ja Sharp, 1994). Kõiv (2001) lisab, et kiusamine toimub tõenäolisemalt gruppides, kust potentsiaalne ohver ei saa põgeneda ning nimetab koole sellisteks institusioonideks just selle pärast, et need on kohustuslikud. Benefield (2004) väidab, et kool on keskkond, kus mõned õpilased ei taha olla, kuid on sunnitud olema.

Kõivu (2006) sõnul tuleks eristada õpilastepoolset tunnitööd häirivat ja segavat käitumist õpetaja kiusamisest õpilaste poolt. De Wet (2010) leiab, et korrarikkumistest ja normide eiramisest suhtes õpetajaga, saab kiusamine siis, kui õpilased tahtlikult panevad proovile õpetajate autoriteedi, et õpetaja võimu vähendada. Kauppi ja Pörhölä (2012b) sõnul saavad õpilased õpetajat kiusata siis, kui õpetaja mõjuvõim väheneb ja õpetaja kaotab õpilaste silmis oma autoriteetsuse.

Õpetajate kiusamisele õpilaste poolt on omased samasugused tunnusjooned nagu õpilastevahelisele kiusamisele – tahtlik haiget või kahju tegemine, võimu tasakaalutus ja korduv iseloom (Kõiv, 2006). Kauppi ja Pörhölä (2012b) iseloomustavad õpetajate kiusamist õpilaste poolt suhtena, kus õpetaja kogeb korduvalt ühe või mitme õpilase poolset solvamist, ärritamist või hirmutamist. Eeltoodud kiusamise käsitluses on oluliseks komponendiks kiusamise korduvus, kuid Benefieldi (2004) uurimistulemused näitasid, et paljude õpetajate arvates tuleks kiusamisena käsitleda ka ühekordseid tõsiseid intsidente, mis ohustavad õpetajat või kahjustavad õpetaja heolu või erialast usaldusväarsust.

Õpilastepoolse õpetajate kiusamise puhul ei saa võimu tasakaalutuse kriteeriumit käsitleda samamoodi nagu eakaaslastevahelise kiusamise puhul (Kauppi & Pörhölä, 2012b). Õpetajate kiusamine õpilaste poolt erineb mõnevõrra oma olemuselt koolikiusamisest ja töökiusamisest võimusuhte iseloomu tõttu (Garrett, 2014; Kauppi & Pörhölä, 2012b). Erinevuse võimu tasakaalutuse kriteeriumis seisneb selles, et kiusamise ohvriks langeb õpetaja, kellel peaks olema rohkem võimu tulenevalt oma positsioonist kui kiusajal (õpilasel) ehk tegemist on olukorraga, kus madalama staatusega indiviid kiusab kõrgema staatusega indiviidi (Kauppi ja Pörhölä, 2012b).

Kauppi ja Pörhölä (2012a) leiavad, et õpetajate kiusamise puhul õpilaste poolt on sageli keeruline aru saada, kas õpilased teevad õpetajale haiget tahtlikult ja on oma tegevuse tagajärgedest teadlikud. Samas kinnitab õpetajate õpilastepoolse kiusamise puhul tahtlikkuse kriteeriumi olemasolu James, Lawlor, Courtney, Flynn, Henry ja Murphy (2008) uurimus, kus õpilased tunnistasid vabatahtlikult õpetajate kiusamist, millest nähtus, et õpilased olid teadlikud, et nende käitumine on häiriv ning sellel on negatiivsed mõjud õpetajatele.

Erinevates riikides läbiviidud uurimused on näidanud, et õpilastepoolset kiusamist on kogenud suur osa õpetajatest (Benefield, 2004; De Wet, 2010; Kauppi ja Pörhölä, 2012b; Pervin & Turner, 1998). Inglismaal läbiviidud uurimuses tunnistas 91% küsitletud õpetajatest, et oli kogenud õpilastepoolset kiusamist oma õpetajakarjääri jooksul ning 20% küsitletud õpetajatest oli kiusamist kannatanud mitmeid aastaid (Pervin & Turner, 1998). Kauppi ja Pörhölä (2012b) Soomes läbiviidud uurimuses osalenud õpetajatest tunnistas 25%, et on kogenud õpilastepoolset kiusamist aeg-ajalt, 3% küsitletutest oli kogenud kiusamist iga nädal ning peaaegu 4% õpetajatest oli kogenud kiusamist õpilaste poolt igapäevaselt. Uus Meremaa õpetajate hulgas läbiviidud uurimuse tulemused näitasid, et kolmandik küsitletud õpetajatest oli kogenud õpilastepoolset kiusamist igapäevaselt või kord nädalas ning õppeaasta jooksul oli seda kogenud 85% küsitletutest (Benefield, 2004). Lõuna Aafrikas oli õpilastepoolset kiusamist kogenud 76,7% uurimuses osalenud õpetajatest (De Wet, 2010). Lisaks õpetajate hulgas läbiviidud uurimustele, on Irimaal läbi viidud uurimus ka õpilaste hulgas (James *et al.*, 2008) aastatel 2003 ja 2005, kus õpilastelt küsiti, kas nad on õpetajaid kiusanud. 2003. aastal tunnistas 28,2% õpilastest, et oli õpetajat kiusanud ning 2005. aastal oli kiusajate osakaaluks 16,3%. Mõlema aasta uurimuses tunnistasid poisid sagedamini õpetajate kiusamist võrreldes tüdrukutega. Sarnaselt James'i ja tema kolleegide (2008) uurimistulemustega, näitasid Özkilic'i (2012) Türgis õpetajate hulgas läbiviidud uurimuse tulemused, et õpetajate peamiseks kiusajateks olid poisid. Erinevad tulemused olid aga Pervini ja Turner'i (1998) Inglismaal läbiviidud uurimuses, millest nähtus, et õpetajate hinnangul olid nende kiusamisega seotud võrdne arv poisse (38%) ning tüdrukuid (35 %).

Kauppi ja Pörhölä (2012b) uurimistulemused on näidanud, et õpetajad kogesid kiusamist peamiselt ühe õpilase või väikese õpilaste grupi poolt, mis koosnes kuni viiest õpilasest. Samad uurijad tõdevad, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt ei ole grupifenomen. Samuti on leitud, et õpetajate kiusamisega on seotud eelkõige õpetajatele tuttavad õpilased — need, keda õpetajad hetkel õpetasid või keda nad olid õpetanud (Kauppi ja Pörhölä, 2012b; Pervin & Turner, 1998).

Cemagoglu (2007) Türki õpetajate hulgas läbiviidud uurimuses selgus, et klassiõpetajad, kes õpetavad 1.-5. klassini kogesid õpilastepoolset kiusamist enam kui aineõpetajad, kes õpetasid õpilasi 6.-8.klassis. Özkilici (2012) uurimuses osalenud õpetajatest 48% arvasid, et kiusajad on seotud kindla klassiga ning leidsid, et õpetajaid kiusavad kõige sagedamini kaheksanda klassi õpilased, millele järgnesid 7. ja 9. klasside õpilased. Pervin ja Turneri (1998) uurimistööst nähtus, et õpilaste vanuse kasvades suurenes ka nende osakaal õpetajate kiusamises ning kõige sagedamini olid õpetajate hinnangul nende kiusamisega seotud kümnenda klassi õpilased. Eeltoodu ühe põhjusena näevad samad uurijad võimalust, et vanuse kasvades muutuvad õpilased enesekindlamaks ning võivad püüda õpetajat enam proovile panna, teisalt mida vanemad on õpilased, seda tõsisemaks võib kiusamine oma iseloomult muutuda ning vanemate õpilastepoolne kiusamine võib õpetajat rohkem heidutada. Ka Kauppi ja Pörhölä (2012a) ja Özkilic (2012) peavad õpetajate kiusamise üheks põhjuseks õpilaste puberteediikka jõudmist, millest tulenevalt võivad õpilased hakata vastu autoriteedile, kelleks koolikeskkonnas on õpetaja.

De Wet ja Jacobs'i (2006) uurimuses osalenud õpetajatest enam kui pooled (64,1%) pidasid võimalikuks kõigi õpetajate sattumist õpilastepoolse kiusamise ohvriks, samas kui Pervini ja Turneri (1998) uurimuses osalenud õpetajatest hindas seda võimalikuks vaid 8%. Õpetajate õpilastepoolse kiusamise alased uurimused on käsitletud võimalikke põhjuseid, miks õpetajad õpilastepoolse kiusamise ohvriks satuvad. Kauppi ja Pörhölä (2012a) on oma uurimuses osalenud õpetajate hinnangute põhjal liigitanud õpilastepoolset õpetajate kiusamist põhjustavad tegurid kolme kategooriasse: õpilastest tulenevad tegurid (nt õpilaste käitumisprobleemid, kasvatusprobleemid, puberteet), õpetaja tööülesannetest tulenevad tegurid (nt õpetaja kui autoriteedi vastu suunatud käitumine) ja õpetajast tulenevad tegurid (nt õpetaja välimus, liigne vastutulelikkus õpilastele).

Mõned uurimused (Kauppi & Pörhölä, 2012a; Özkilic, 2012) on näidanud, et õpilastepoolse kiusamise põhjuseks võib olla õpetajate suhtlusviis õpilastega või on kiusamine seotud õpetaja isiksuseomadustega. Özkilic'i (2012) uurimuses osalenud õpetajad tõid välja, et kiusamise ohvriks võivad langeda õpetajad, kes on õpilastega suhtlemisel liialt leebed või liialt tõsised, õpetajad kes on õpilastega liiga lähedased. Samuti leidsid uuritavad, et kiusamise ohvriks langevad need õpetajad, kes ei ole kehtestanud rangeid nõudmisi klassis distsipliini säilitamiseks või õpetajad, kes hindavad õpilasi karmilt, pannes madalaid hindeid. Pervini ja Turner'i (1998) uurimuses osalenud õpetajad nimetasid võimalikuks põhjuseks, miks õpetajad võivad sattuda õpilastepoolse kiusamise ohvriks ka õpetaja liiga kõrgeid nõudmisi õpilastele.

Kauppi ja Pörhölä (2012a) uurimuses osalenud õpetajatest tõid vaid mõned õpilastepoolse kiusamise ohvriks langemise põhjustena välja oma vanuse, soo või füüsilise välimuse. Türgi uurija Cemaloglu (2007) uurimuses ei ilmnunud õpetajate õpilastepoolse kiusamise ohvriks sattumisel soolisi ega vanuselisi erinevusi ning soolisi erinevusi õpetajate õpilastepoolse kiusamise ohvriks langemisel ei näidanud ka Özkilic'i (2012) uurimuse tulemused. Samas on uurijad Lõuna Aafrikas ja Uus Meremaal (Benefield, 2004; De Wet & Jacobs, 2006) leidnud, et meessoost õpetajad võivad erinevat liiki õpilastepoolset kiusamist kogeda sagedamini võrreldes naissoost õpetajatega. Benefield (2004) tõi oma uurimusest välja tulemuse, mille kohaselt kogesid õpetajad vanuses 60 ja rohkem enim õpilastepoolset kiusamist. De Wet ja Jacobs'i (2006) uurimistulemused näitasid aga, et üle 51- aastased õpetajad olid sattunud õpilastepoolse kiusamise ohvriks kõige harvemini ning õpetajad vanusegrupis 41-50 langesid õpilastepoolse kiusamise ohvriks kõige suurema tõenäosusega.

Lisaks õpetaja vanusele ja soole võib õpilastepoolse kiusamise ohvriks sattumine olla seotud õpetajate kogemuste ja tööstaažiga. Benefield'i (2004) uurimuses selgus, et noored õpetajad, kellel oli vähe kogemusi, võisid kõige sagedamini kogeda kiusamist kõikidest allikatest (õpilased, juhtkond, lapsevanemad, kooli töötajad). Ka Pervin ja Turner'i (1998) uurimistulemused näitasid, et õpetajate hinnangul võisid kõige sagedamini õpilastepoolse kiusamise ohvriks langeda õpetajad, kes on koolis uued ning õpetajad, kellel ei ole kogemusi, samas kui Kauppi ja Pörhölä (2012a) uurimuses osalenud õpetajatest vaid vähesed pidasid kiusamise põhjuseks enda ebapiisavaid pedagoogilisi oskusi. De Wet ja Jacobs (2006) leidsid vastupidiselt eelpool toodud tulemustele, et õpetajad, kellel oli enam kui 21 aastat kogemusi võisid õpilastepoolse kiusamise ohvriks sattuda suurema tõenäosusega võrreldes väiksemate kogemustega õpetajatega.

James ja tema kolleegid (2008) näevad ühe põhjusena õpetajate langemisel õpilastepoolse kiusamise ohvriks õpetajate tööülesandeid, kus õpetajad on sunnitud õpetama nn raskeid õpilasi, samas kui koolitused ja ettevalmistused tööks selliste õpilastega on ebapiisavad. Sarnased tulemused ilmnasid ka Kauppi ja Pörhölä (2012a) uurimuses, kus õpetajad, kes olid kogenud õpilastepoolset kiusamist uskusid, et see on põhjustatud nende positsioonist koolis ning on seotud õpetaja tööülesannetega nagu õpilaste juhendamine või noomimine. Lisaks uskusid mõned küsitletutest, et on sattunud kiusamise ohvriks, sest töötasid õpilastega, kes vajasisid erilist tähelepanu või ei olnud veel tuttavad õpilastega, kellega nad töötasid. Samad uurijad leidsid, et kõige sagedamini nimetasid õpetajad õpilastepoolse kiusamise võimalike põhjustena aspekte, mis tulenesid õpilastest ja õpetaja tööülesannetest ning suhteliselt vähem enda isiksuseomadustest. Samad uurijad usuvad, et õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud

õpetajal võib olla kergem kiusamisega toime tulla, kui ta usub, et kiusamist ei põhjusta tema enda suhtlusviis õpilastega või iseloom, vaid tema tööülesanded või õpilastest tulenev.

Pervin ja Turner'i (1998) uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et õpilased, kes õpetajaid kiusasid olid kõikidele õpetajatele nn rasked õpilased või eakaaslastega võrreldes vähevõimekamad ja õpiraskustega õpilased. Samuti arvasid õpetajad, et õpilased, kes õpetajat kiusavad tulevad kodudest, kus ei hinnata haridust ning et mõned õpilased kiusavad õpetajat, kuna selline käitumine on „lahe“. James ja tema kolleegid (2008) leiavad aga, et peamiseks põhjuseks, miks õpilased õpetajaid kiusavad on õpilaste kõrge agressiivsuse tase ja vähene austus õpetajate vastu.

Kauppi ja Pörhölä (2012b) on uurinud ka õpetajate hinnanguid sellele, kuidas õpetajate kiusamisega seotud õpilased suhtlevad oma kaaslastega. Suur osa (50%) uurimuses osalenud õpetajatest märkis, et õpilased, kes õpetajaid kiusasid, kiusavad ka kaasõpilasi ning vaid vähesed (2,9%) uurimuses osalenud õpetajatest uskusid, et need olid õpilased, keda ennast kiusatakse. Uurijad leidsid, et sellised tulemused annavad põhjust arvata, et õpilased, kes kiusavad oma kaaslast kiusavad ka õpetajaid, sest selline on nende õpilaste tüüpiline käitumismudel.

Õpetajate kiusamine õpilaste poolt võib aset leida nii õppetundide ajal klassis kui ka väljaspool õppetunde koolimajas või väljaspool kooli (De Wet, 2010; Pervin & Turner, 1998; Öscilic, 2012). De Wet'i (2010) uurimistulemused näitasid, et õpetajad kogesid õpilastepoolset kiusamist nii koolitundide ajal kui ka peale tunde. Inglismaal läbiviidud uurimuse tulemustest nähtub, et kõige sagedamini (62%) olid õpetajad kogenud õpilastepoolset kiusamist klassis tunni ajal ja 32% õpetajatest tunnistas, et õpilased olid neid kiusanud väljaspool tundi koridoris (Pervin & Turner, 1998). Öscilic'i (2012) Türgi uurimusest nähtus, et õpetajad kogesid õpilastepoolset kiusamist kõige sagedamini kooli koridorides (35,7%), klassiruumis (33,5%), kooliõuel (33%) ning väljaspool kooli territooriumi (32,1%). Sama uurija leiab, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt toimub enamasti koolis paikades, kus õpetaja viib läbi õppetööd või täidab vahetunnis korrapidaja ülesandeid, olles seal tavapäraselt ükski või on teisi täiskasvanuid läheduses arvuliselt vähe.

Lisaks on leitud, et õpetajate õpilastepoolse kiusamise ohvriks sattumise ja kooli asukoha ning suuruse vahel on seos. Benefieldi (2004) uurimusest selgus, et väiksema kooli õpetajad kaldusid kogema õpilastepoolset kiusamist sagedamini võrreldes suuremate koolide õpetajatega ning maakoolide õpetajad olid kogenud õpilastepoolset kiusamist enam võrreldes linnakoolides töötavate õpetajatega.

Õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamise liigid. Pervin ja Turner (1998) toovad õpilastepoolse õpetaja kiusamise liikidena välja püsiva ja tahtliku õpetaja verbaalse väärkohtlemise, õpetaja narritamise ja pilkamise, õpetaja teadliku ignoreerimise, õpetaja kohta personaalsete märkuste tegemise ja õpetaja vara kahjustamise.

Õpetajate kiusamine õpilaste poolt võib olla nii verbaalne, mitteverbaalne kui ka füüsiline (De Wet, 2010; Kauppi & Pörhölä, 2012b). Verbaalne kiusamine on õpilastepoolne verbaalne suhtlus, mis on õpetajale solvav ja mitteverbaalne kiusamine võib seisneda solvavate žestide tegemises, õpetaja üle naermises või õpetajale omaste maneeride jäljendamises (Kauppi & Pörhölä, 2012b). De Wet (2010) lisab, et õpetajad, kes olid kiusamise ohvrid, kogesid lisaks verbaalsele, mitteverbaalsele ning füüsilisele kiusamisele ka psühholoogilist väärkohtlemist.

Lisaks eelpool toodud kiusamise liigitusele, võib õpetajatele suunatud õpilastepoolne kiusamine olla ka otsene või kaudne (De Wet, 2010; Kauppi & Pörhölä, 2012b). Otsese kiusamise all peab De Wet (2010) silmas füüsilist ja vaimset agressiooni ning Kauppi ja Pörhölä (2012b) toovad välja, et otsese kiusamise alla kuulub lisaks füüsilisele vägivallale ka õpetaja ähvardamine ja solvamine. Kaudne kiusamine, mida õpetajad võivad õpilaste poolt kogeda, võib seisneda õpetajate hüüdnimedega kutsumises, kuulujuttude levitamises õpetajate kohta ja küberkiusamises (De Wet, 2010). Kauppi ja Pörhölä (2012b) täpsustavad, et õpetajad võivad küberkiusamist kogeda nii e-maili, telefonikõnede, tekstisõnumite kui ka interneti kaudu, näiteks õpetajate kohta avaldatud pahatahtlikud pildid või tekstid ja lisavad, et õpilastepoolne kaudne kiusamine võib seisneda ka koostööst keeldumises, õpetaja ignoreerimises või õpetaja töö saboteerimises.

De Wet (2010) liigitab õpilastepoolset õpetaja kiusamist ka avalikuks ja anonüümseks. Avaliku kiusamise alla kuulub uurija sõnul õpilastepoolne õpetajate pilkamine ja õpetajatele vastu hakkamine koolijuhtide, teiste õpetajate ja kaasõpilaste ees. Anonüümne õpetajate kiusamine õpilaste poolt kätkeb endas näiteks vandalismiakte öösel, nädalavahetustel ja vaheaegadel.

Garrett'i (2014) sõnul on kirjandusele toetudes kõige sagedamini esinevateks kiusamise liikideks, mida õpetajad õpilaste poolt kogevad füüsilised rünnakuid, seksuaalse alatooniga solvavad märkused, õppetöö häirimine/segamine, verbaalne kiusamine, ähvardamine ja hirmutamine, küberkiusamine ning õpetaja isikliku vara kahjustamine.

Pervini ja Turneri (1998) Inglismaal läbiviidud uurimuses tunnistas 71% õpetajatest, et oli kannatanud õpilastepoolse verbaalse kiusamise all ning oli kogenud ignoreerimist ja vara kahjustamist. Füüsilist liiki kiusamist oli kogenud 15% õpetajatest. Lõuna- Aafrikas teostatud

uurimuse tulemused näitasid, et üle poole küsitletud õpetajatest oli kogenud õpilastepoolset verbaalset kiusamist (solvavad kommentaarid) ning vähemal määral ka otsest füüsilist (löömine, togimine, lükkamine), kaudset verbaalset (kuulujuttude levitamine) ja ka seksuaalset kiusamist (seksuaalse alatooniga kommentaarid) (De Wet, 2006). Türgis olid õpetajad kõige sagedamini (38,9%) kogenud õpilaste poolt verbaalset kiusamist, millele järgnes sageduselt õpetaja ignoreerimine (33%) (Özkilic, 2012). Jamesi ja tema kolleegide (2008) uurimuses osalenud õpilased tunnistasid kõige sagedamini, et olid õpetajaid ignoreerinud ja nimetanud ebameeldivate nimedega.

Kauppi ja Pörhölä (2012b) Soomes läbiviidud uurimustest nähtus, et õpetajad olid õpilaste poolt kogenud eelkõige verbaalset ja mitteverbaalset solvamist, koostööst keeldumist ja ähvardamist. Samad uurijad usuvad, et mitteformaalsed suhted ja väiksed hierarhilised erinevused õpilaste ja õpetajate vahelistes suhetes Soome koolides on võimalikuks põhjuseks, miks õpetajad kogevad õpilaste poolt eelpool toodud verbaalseid ja mitteverbaalseid kiusamisliike, samas leiavad uurijad, et koolikultuurides, kus õpilaste ja õpetajate suhetes on rohkem formaalsust, ei ole sellised kiusamisliigid kõige sagedasemad, vaid pigem leiavad aset kaudset laadi ja sellised kiusamisjuhud, mis toimuvad õpetaja seljataga.

Õpetajate kiusamist õpilaste poolt on Eestis uurinud Kõiv (Kõiv 2006, 2015). Eestis 2003. aasta uurimistöö tulemustest selgus, et õpetajate kiusamises õpilaste poolt oli verbaalse kiusamise liikide kogemine sagedasem võrreldes füüsilise kiusamise kogemisega. Kõige sagedamini olid õpetajad (ligikaudu 20% küsitletutest) kogenud õpilastepoolse kiusamisena karjumist ja põhjendamatu nõudmisi ning õpilastepoolset solvamist, näägutamist, sõimamist, negatiivsete hüüdnimede andmist ja alusetute juttude levitamist oli kiusamisena kogenud 8-14% õpetajatest. 4-5%-l juhtudest oli õpetajate kiusamine õpilaste poolt seotud narritamise, alandamise, tõrjumise, hirmutamise ja väljapressimisega. Kõige vähem õpetajaid (0-2%) oli kogenud õpilastepoolse kiusamisena ähvardamist füüsilise vägivallaga, füüsilist rünnakut, soolist füüsilist ahistamist, soolist ahistamist sõnadega, ähvardamist oma positsiooniga, asjade äravõtmist ja sotsiaalset isolatsiooni (Kõiv, 2006).

Eestis 2013. aastal läbi viidud kordusuurimuse eesmärgiks oli kirjeldada muutusi kümne aasta jooksul erinevate kiusamisliikide ulatuses vaadeldes õpetajaid kui kiusamise ohvreid (Kõiv, 2015). Uurimuse tulemused näitasid oluliselt õpetajatele suunatud kiusamise ulatuse suurenemist 2013. aastal võrreldes 2003. aastaga läbi erinevate kiusamise kategooriate (oht professionaalsele staatusele, oht isiklikule staatusele, isolatsioon ja füüsiline agressioon). Kõige enam olid õpetajad kogenud õpilastepoolsete kiusamise liikidena õpilastepoolset karjumist (37%), põhjendamatu nõudmisi (36%) ja solvanguid (33%). Õpilastepoolset

näägutamist, sõimamist, alandamist, asjade äravõtmist, hirmutamist, narritamist, negatiivsete hüüdnimede andmist ja alusetute juttude levitamist oli kiusamisena kogenud 13-21% õpetajatest. Kõige vähem olid õpetajad kogenud õpilastepoolse kiusamise liikidena sotsiaalset isolatsiooni ja füüsilisi rünnakuid (2-4%).

Õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetajale. Uurimistulemused on näidanud, et õpetajatele suunatud kiusamisel on negatiivsed mõjud õpilaste õpetamisele ja õppimisele, õpetaja töö kvaliteedile (Pervin & Turner, 1998) ja kiusamine mõjutab negatiivselt ka ohvri eraelu (De Wet, 2010).

Inglismaal läbiviidud uurimusest (Pervin & Turner, 1998) selgus, et kuigi 15 protsenti küsitletud õpetajatest väitis, et kiusamisel ei olnud neile olulist mõju, tunnistasid ligi pooled küsitletutest, et kiusamine andis neile põhjust muretsemiseks. Mõned küsitletud õpetajatest (18%) märkisid, et neil oli hirm tundi minemise eest ja 3% küsitletutest leidis õpetajale suunatud kiusamise olevat raske ja talumatu. 6% õpetajatest tunnistas, et on lahkunud eelmiseselt töökohalt, et õpilastepoolset kiusamist lõpetada.

Õpilastepoolne kiusamine vähendab õpetajate positiivseid ootusi õpilaste akadeemilise edu ja käitumise suhtes, pannes õpetajaid korrarikkumistest mööda vaatama (De Wet, 2010; Pervin & Turner, 1998; Özkilic & Kartal, 2012). Pervin ja Turner (1998) leidsid, et õpetajatel, kes kogesid õpilastepoolset kiusamist, vähenesid positiivsed ootused neid kiusanud õpilaste käitumisele, koostööle ja akadeemilisele edule ning tõid välja, et selle tõttu võivad kannatada ka kiusajatega samas klassis õppivad õpilased, kuna kiusamise tõttu olid õpetajad näiteks vähendanud erinevate meetodite kasutamist tundide huvitavamaks muutmiseks.

Kiusamisega tegelemine leiab sageli aset õpetamise ajal ja mõnel juhul oli õpetaja sunnitud tunnid ära jätma, sest kaotas enesevalitsuse ega suutnud edasi õpetada (De Wet, 2010).

Õpetajad, kes kogevad õpilastepoolset kiusamist ei pruugi end tunda oma töökeskkonnas ehk koolis ohutult, mis omakorda võib tekitada õpetajale stressi (Byers, 2012). De Wet'i (2010) uurimuse kohaselt kogesid õpetajad kiusamise tõttu psühholoogilise stressi tunnuseid nagu süü- ja häbitunne, enesekindluse puudumine, võimetus oma viha kontrollida. Ka Pervin ja Turner'i (1998) ja Özkilic ja Kartal'i (2012) uurimuses osalenud õpetajad tõid välja, et kiusamine tõstis nende stressitaset, lisaks oli kiusamine loonud klassis halva õhkkonna ning alandanud õpetajate ootusi õpetajakarjääri suhtes. Pervin ja Turner (1998) väidavad, et mõned õpetajad võivad olla õpilaste kiusamise suhtes eriti haavatavad, kuna neil puuduvad vajalikud kogemused, enesekindlus või toetus probleemiga toime tulemiseks. Samas usuvad uurijad, et õpetajat kiusavate õpilaste eesmärgiks oli kahjustada õpetaja eneseusaldust.

De Wet (2010) leiab, et õpilastepoolne kiusamine mõjutab negatiivselt ka õpetajate karjäärivõimalusi. Uurija sõnul kahjustab kiusamine ohvrite mainet õpilaste, kolleegide ja koolijuhtide silmis ning võib rikkuda ka suhteid õpetaja ja kiusajatest õpilaste vanemate ning kogukonnaliikmete vahel, kus kool asub. Eelnevalt toodu võib olla ka üheks põhjuseks, miks õpetajad õpilastepoolsest kiusamisest kellelegi rääkida ei soovi. Garrett (2014) väidab, et tihtipeale ei pöördu kiusamise ohvriks langenud õpetajad abi ja toetuse saamiseks kolleegide, kooli juhtkonna ega sõprade poole, kuna neid takistab häbitunne selle tõttu, et nende kiusajaks on laps/õpilane. Uurijad James *et al.* (2008) ja Kauppi ja Pörhölä (2012a) leiavad, et kiusamisest rääkimist töökaaslastele ja juhtkonnale nähakse õpetaja läbikukkumisena või ohuna õpetaja professionaalsele reputatsioonile, sest õpetajalt eeldatakse, et ta tuleb õpilastega toime. Eeltoodut kinnitavad ka uurimused, mille tulemustest nähtus, et õpetajad, kes ei olnud õpilastepoolsest kiusamisest kellelegi rääkinud, uskusid, et neilt eeldatakse nende probleemidega iseseisvalt toime tulemist (Özkilic & Kartal, 2012; Pervin ja Turner, 1998) või arvasid, et see näitab neid ebapädevatena (Özkilic & Kartal, 2012).

Özkilic ja Kartal'i (2012) uurimuses osalenud õpetajad olid kõige sagedamini abi saamiseks pöördunud nõustaja poole, millele järgnesid sageduselt pöördumine õppealajuhataja, kolleegide ja koolijuhi poole. Pervini ja Turneri (1998) uurimusest selgus, et 41% õpetajatest rääkis õpilastepoolsest kiusamisest kolleegide ja sõpradega. Ka Kauppi ja Pörhölä (2012a) Soomes läbiviidud uurimuses tunnistasid pooled küsitletud õpetajatest, et enamasti jagasid nad oma kiusamise kogemusi kolleegidega ning 21 % küsitletutest rääkisid kiusamisest koolijuhiga. Oma abikaasaga, sõbraga väljaspool kooli või tervishoiutöötajaga oli kiusamisest rääkinud 18% õpetajatest. Samad uurijad leidsid, et õpetajad, kes uskusid, et kiusamise põhjused tulenesid nende tööülesannetest või õpilastest, rääkisid oma kiusamiskogemustest peamiselt kellelegi koolist, kuid mitte ükski nendest õpetajatest, kes pidas kiusamise põhjuseks endast tulenevaid aspekte, ei rääkinud õpilastepoolse kiusamise ohvriks langemisest kolleegile ega koolijuhile.

Kauppi ja Pörhölä (2012a) on välja toonud, et õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajad jagavad oma kiusamiskogemusi peamiselt kahel põhjusel: esiteks loodavad õpetajad leida emotsionaalset tuge tulemaks toime negatiivsete emotsioonidega, mida kiusamine neis tekitab ning teiseks, loodavad nad saada abi kiusamise lõpetamiseks. Samuti leiavad samad uurijad, et kool peaks endast kujutama keskkonda, kus õpetajad tunnevad end ohutult jagades oma negatiivseid kogemusi suhetes õpilastega oma kolleegidega ja kooli juhtkonnaga, et üheskoos leida lahendused nende probleemidele. Byers (2012) väidab, et õpetajatel, kellel on olemas sotsiaalne toetus ja abi toimetulekuks õpilastepoolse kiusamisega, on väiksem

tõenäosus kogeda stressi. Ka Kauppi ja Pörhölä (2012a) leiavad, et õpilastepoolsete kiusamiskogemuste arutamine töökaaslaste, sõprade või abikaasaga võib aidata õpetajal toime tulla negatiivsete kogemustega ning seeläbi vähendada õpetajate stressi.

Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Õpetajate kiusamist õpilaste poolt on uuritud nii Soomes, Türgis, Inglismaal, Lõuna Aafrikas kui ka Eestis (De Wet, 2006, 2010; Kauppi & Pörhölä, 2012; Kõiv, 2006, 2015; Pervin & Turner, 1998; Özkilic, 2012), kuid Eestis ei ole töö autorile teadaolevalt viidud läbi uurimust, mis käsitleks õpetajate kogemusi seoses õpilastepoolse kiusamisega.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli kahe Eesti maakonna põhikoolide õpetajate näitel välja selgitada õpetajale suunatud õpilastepoolse kiusamise levik, olemus ja tagajärjed. Käesolevas uurimistöös püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Millised on õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangud õpetajakarjääri jooksul kogetud õpilastepoolsele kiusamisele (tõsidus, probleemi mõistmine, kiusamise põhjused, kiusamise ohvriks langenud õpetaja, kiusamise kestus, kiusamise liigid, kohad, kus kiusamine aset leidis, kiusajaid iseloomustavad jooned ja tunnused)?
- Millised on õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangud võrreldes õpilastepoolse kiusamiskogemusega õpetajate hinnangutega õpilastepoolse kiusamise tõsidusele, probleemi mõistmisele, kiusamise põhjustele ning kiusamise ohvriks langenud õpetajatele?
- Millised on õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetajale õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul?
- Kui levinud on õpetajatele suunatud õpilastepoolne kiusamine õpetajate seas erinevate kiusamisliikide lõikes?

Metoodika

Käesolev uurimistöö on kirjeldav ja selles kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit. Johnsoni ja Christenseni (2012) sõnul on kirjeldava uurimuse eesmärk toimuva tõlgendamine ja kirjeldadamine. Samad uurijad toovad välja, et kirjeldav uurimus, kus kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit, sobib uuritavate hinnangute, arvamuste ja kogemuste välja selgitamiseks.

Valim

Magistritöö valimisse kuulusid kahe Eesti maakonna põhikoolide õpetajad. Mugavusvalikuga valiti välja üheksa üldharidustlikku põhikooli ning nõusoleku uurimuse läbiviimiseks andis kaheksa koolijuhti. Nõusoleku andnud koolijuhtitelt küsiti õpetajate arvu, kes nõustusid uurimuses osalema ja sellest lähtuvalt toimetati koolidesse 133 ankeeti. Täidetud ankeete laekus 104 õpetajalt ning uurimuse osalemisprotsent oli 78,2.

Antud uurimistöös kasutati mugavusvalimit, kuna paberkandjal ankeedid soovis töö autor nõusoleku andnud koolidesse isiklikult kohale toimetada ja kokku koguda. Valimi koostamisel lähtuti põhimõttest, et uuritavad oleksid uurimistöö autorile lihtsalt kättesaadavad ehk koolid asuksid võimalikult lähedal ning et osalemiseks nõusoleku andnud koolides oleks võimalikult palju koostöövalmis õpetajaid. Sellega oli võimalik vähendada ajakulu, mis kulus tööde kohaletoimetamisele ja kokkukogumisele ning ka rahalised kulud küsimustikele, ümbrikutele ja transpordile olid madalamad.

Mõõtevahendid

Käesolevas magistritöös kasutati mõõtevahendina kahte uurimisinstrumenti, milleks olid paberkandjal ankeedid. Paberkandjal ankeedi kasuks otsustati, kuna see annab vastajatele võimaluse vastata küsimustele endale sobival ajal ja keskkonnas ning pühendada küsimustiku täitmisele just nii palju aega kui nad soovivad (Cohen, Manual & Morrison, 2007).

Esimeseks uurimisinstrumentiks oli Pervini ja Turneri (1998) koostatud ankeet, uurimaks õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamist (Lisa 1). Ingliskeelne ankeet tõlgiti käesoleva magistritöö autori ja magistritöö juhendaja poolt eesti keelde ning rakendati professionaalse tõlkija poolt tõlke-tagasitõlke meetodit instrumendi eestindamisel.

Küsimustikud, isegi kui neid on eelnevalt mõnes uurimuses kasutatud, ei pruugi tihti peale mõõta seda, mida nad mõõtma peaksid, kuna uuritavad ei pruugi mõista küsimuste sisu (Boynton, 2004). Ankeedis esitatud küsimuste sisu mõistetavuse ja uurimisinstrumenti toimimise kontrollimiseks viidi läbi pilootuuring ühes Tartumaa maakoolis, kus osales üheksa õpetajat. Nagu soovitab Boynton (2004), viidi pilootuurimus läbi õpetajate ehk sarnaste uuritavate hulgas, kes esindavad lõplikku valimit.

Muudatuste tegemine ankeedis ei osutunud. Lisaks küsimustiku piloteerimisele ja tõlke-tagasitõlke meetodi rakendamisele anti uurimisinstrumentile uurimistöö juhendaja poolt eksperthinnang, et tagada selle valiidsus.

Esimene uurimisinstrument koosnes kahest osast, mis sisaldas 27 valikvastustega küsimust. Ankeedi esimeses osas küsiti vastajate demograafilisi taustaandmeid: vanus, sugu,

õpetatavad õppeained, tööstaaž, töötatud aeg praeguses koolis ja koolide arv, milles uuritavad on õpetajana töötanud (lisa 1, küsimustiku 1. osa, küsimused 1-6).

Teise osa päises toodi välja kiusamise definitsioon ning uuritavatelt küsiti, kui tõsiseks probleemiks peavad nad õpilastepoolset kiusamist (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimus 1) ning kas õpetaja kiusamine õpilaste poolt on probleem, mis ei leia mõistmist lapsevanemate ja üldsuse, kooli juhtkonna ja kõrgemate haridusametnike poolt (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimus 21). Seejärel küsiti õpetajatelt põhjuseid, miks õpilased õpetajaid kiusavad ning milliste õpetajatega õpilastepoolne kiusamine toimub (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimused 19-20).

Järgnevalt küsiti õpetajatelt, kas nad on kogu oma õpetajakarjääri jooksul kogenud õpilastepoolset kiusamist (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimus 2). Nendel uuritavatel, kellel õpilastepoolne kiusamiskogemus puudus paluti liikuda küsimuse juurde number 19.

Õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatel paluti vastata küsimustele, mis käsitlesid uuritavate ohvrikogemusi seoses õpilastepoolse kiusamisega nende õpetajakarjääri jooksul. Esmalt küsiti kiusamisliike, mida uuritavad olid õpilaste poolt kogenud ning kogetud kiusamise liikide juures vastata vabavastuselisele küsimusele kirjeldadamaks, milles kogetud õpilastepoolne kiusamine seisnes (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimus 3). Sellele järgnesid küsimused kiusamise kestvuse ning kiusamisega seotud õpilaste kohta (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimused 4-7, 9-10). Kiusajatega seoses küsiti klasse, mille õpilased olid õpetajate kiusamisega seotud, kiusajate sugu ning kiusajaid iseloomustavaid jooni.

Et määrata kindlaks, kus õpilastepoolne õpetajate kiusamine aset on leidnud, küsiti uuritavatelt, missugustes õppetundides ja kus õppetunniväliselt kiusamine toimus (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimus 8). Seejärel olid küsimustikus küsimused õpilastepoolse kiusamise tagajärgede kohta õpetaja õppetööle ja elu kvaliteedile (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimused 11-13). Järgnevalt küsiti õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatelt, kas ja kellele on nad õpilastepoolsest kiusamisest rääkinud ning millised on rääkimise tulemused (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimused 16-18). Küsiti ka kiusamiskogemusest mitterääkimise põhjuseid ning viise, kuidas uuritavad olid olukorra ise lahendanud (lisa 1, küsimustiku 2. osa, küsimused 19-20).

Teise uurimisinstrumendina kasutati Kõivu (2006) poolt välja töötatud küsimustikku, mis on koostatud erinevate kiusamisliikide esinemissageduse kindlaksmääramiseks vaadeldes õpetajaid kui kiusamise ohvreid erinevate suhetega seoses koolis. Küsimustikust kasutati vaid küsimust, mis puudutas õpetaja-õpilase suhteid koolis. Uuritavatel paluti vastata küsimusele: „Kui sageli ilmnes viimase poole aasta jooksul teatud õpilastepoolne käitumine Teie kui

õpetaja suhtes?“, et määrata kindlaks õpetajate protsent, kes on langenud õpilastepoolse kiusamise ohvriks viimase poole aasta jooksul.

Antud küsimustikus olid toodud järgmised käitumise kirjeldused: alahindamine, alusetute juttude levitamine, arvamuste halvustamine, avalik alandamine, füüsiline isolatsioon, füüsiline rünnak, hirmutamine, info varjamine, karjumine, küberkiusamine, negatiivsete hüüdnimedede andmine, solvamine, solvavad märkused, süüdistamine seoses pingutuste puudumisega, ähvardamine oma positsiooniga ning vägivallaga. Õpetajatel tuli igat agressiivset käitumisakti hinnata sageduse järgi (üldse mitte, harva, sageli, väga sageli) ning vaadelda end kiusamise ohvrina õpilane- õpetaja suhetes.

Kiusamise ohvriteks loeti neid uuritavaid, kes vastasid kiusamist puudutavatele küsimustele kas *sageli* või *väga sageli*. Ohvrite protsent arvutati koguvalimist.

Protseduur

Uurimus viidi läbi ajavahemikul detsember 2015 – veebruar 2016. Koolide õppejuhtidega võeti ühendust nii e-kirja kui ka telefoni teel, samuti käis uurimustöö autor lähedalasuvates koolides kohal, et sõlmida kokkulepped uurimistöö läbiviimiseks. Õppejuhtidele selgitati uurimistöö eesmärgid ja neid teavitati uurimuses osalemise vabatahtlikkusest ning paluti luba viia läbi uurimus kõikide selle kooli õpetajate hulgas. Uurimuse läbiviimiseks andis nõusoleku kaheksa koolijuhti.

Kokkulepitud ajal toimetas uurimistöö autor paberkandjal ning suletavas ümbrikus küsimustikud koolidesse, kus need koolijuhi poolt õpetajatele täitmiseks edastati. Wilkinsoni ja Birminghami (2003) väitel on küsimustike toimetamine uuritavatele isiklikult sobilik just koolis õpetajate või õpilaste hulgas läbiviidavate uurimuste puhul, kuna sellisel moel tunnevad osalejad, et on isiklikult uurimistööga seotud ning ka tagastatud ankeetide arv on suurem kui näiteks postiteel läbiviidud uurimuste puhul.

Urijad Cohen, Manion ja Morrison (2007) toovad välja, et uurimistöös tuleb tagada uuritavate õigused ning selleks peavad olema täidetud uuritavate informeeritud nõusoleku kriteeriumid. Kriteeriumiteks on uurimuses osalemise vabatahtlikkus, informeeritus, arusaamine uurimuse olemusest ja vastajate kompetentsus.

Antud uurimuses osalejad on täiskasvanud, kes on eeldatavasti kompetentsed otsuste tegemisel. Samuti lähtuti uurimuse läbiviimisel vabatahtlikkuse, informeerituse ja arusaamise kriteeriumitest, sest osalejaid teavitati nii e-kirjas, telefoni teel kui ka ankeedi kaaskirjas küsitluses osalemise vabatahtlikkusest, antud töö eesmärkidest, andmete anonüümsusest ja

vastuste kasutamisest üldistatud kujul. Samuti ei küsitud uuritavatelt nende nime ega kooli, kus nad õpetavad ning täidetud ankeedid paluti tagastada suletud ümbrikutes.

Kahe nädala möödudes võttis uurimistöö autor ühendust koolijuhtidega ja leppis kokku aja täidetud ja suletud ümbrikutes ankeetide kokkukorjamiseks. Kokkulepitud ajal koguti täidetud ankeedid koolidest kokku.

Käesolevas magistritöös kasutati andmeanalüüsis kirjeldavat statistikat ja tulemusi esitati protsentide kaudu. Lisaks kasutati õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate ja õpilastepoolse kiusamiskogemusega õpetajate hinnangute vaheliste erinevuste leidmiseks internetipõhist Hii-ruut testi. Õpetajate vabavastusteliste küsimustele antud vastuseid analüüsiti ja need süstematiseeriti esinemissageduse ja sarnase tähenduse järgi ning koondati laiemale tähendusele kategooriatesse.

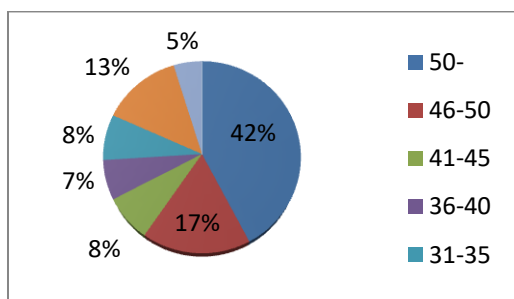
Tulemused

Antud peatükis esitatakse esmalt esimese uurimisinstrumendiga (Pervin & Turner, 1998) saadud tulemused, kus tuuakse välja uuritavate taustaandmed, õpetajate hinnangud ja kogemused seoses õpilastepoolse kiusamisega õpetajakarjääri jooksul.

Seejärel esitatakse teise uurimisinstrumendiga (Kõiv, 2006) saadud tulemused, mis näitavad, kui paljud õpetajad koguvalimist olid viimase poole aasta jooksul õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud ning milliseid agressiivseid käitumisakte nad õpilaste poolt olid kogenud.

Uurimuses osalenud õpetajate taustaandmed

Uurimistöös osales 104 õpetajat, kellest 91,3% olid naissoost ja 8,7% meessoost. Kõige rohkem oli vastajate hulgas õpetajaid vanuses 50 ja enam (42,3%) ning kõige vähem (4,8%) oli õpetajaid, kelle vanus oli 22-25 aastat (Joonis 1).

Joonis 1. Vastajate vanuseline jaotus (N=104)

Vastajatest 26,9% omas tööstaaži enam kui 31 aastat, alla ühe aasta oli koolis õpetajana töötanud 3,8% vastanutest. Tabelis 1 on toodud uurimustöös osalenud õpetajate jaotus tööstaaži järgi.

Tabel 1. *Vastajate jaotus tööstaaži järgi*

Tööstaaž aastates	n	%
<1	4	3,8
1-5	19	18,3
6-10	11	10,6
11-15	9	8,7
16-20	11	10,6
21-25	12	11,5
26-30	10	9,6
31+	28	26,9

Märkus. n - vastajate arv

Õpetajatelt küsiti praeguses koolis töötatud aega ning koolide arvu, milles on nad töötanud oma õpetajakarjääri jooksul. Tulemused on esitatud tabelis 2 ja 3.

Uurimistulemustest ilmnes, et kõige sagedamini märkisid õpetajad praeguses koolis töötatud ajaks 1-5 aastat (26,9%). Kõige kauem oldi praeguses koolis töötatud üle 31 aasta (7,7%) ning kõige vähem alla ühe aasta (13,5%). Protsentuaalselt kõige enam (44,2%) märgiti karjääri jooksul töötamist kokku kahes koolis ning üks õpetaja (1,0%) märkis, et on töötanud enam kui üheksas koolis.

Tabel 2. *Praeguses koolis töötatud aeg*

Aeg aastates	n	%
<1	14	13,5
1-5	28	26,9
6-10	15	14,4
11-15	9	8,7
16-20	10	9,6
21-25	12	11,6
26-30	8	7,7
31+	8	7,7

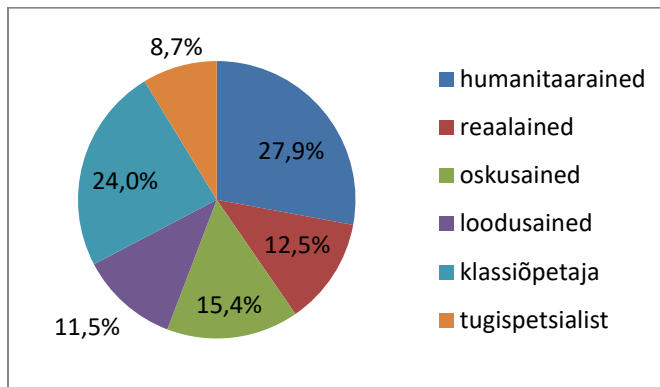
Märkus. n - vastajate arv

Tabel 3. *Koolide arv, milles õpetajad on oma õpetajakarjääri jooksul töötanud*

Koolide arv	n	%
<1	30	28,9
2	46	44,2
3-4	24	23,1
5-6	3	2,9
7-8	0	0,0
9+	1	1,0

Märkus. n - vastajate arv

Uurimuses osalenud õpetajatest olid aineõpetad 67,3% ning klassiõpetajad 24,0% . 8,7% õpetajatest määratles end tugispetsialistina. Joonisel 2 on toodud õpetajate protsentuaalne jaotus õpetatavate ainete järgi.

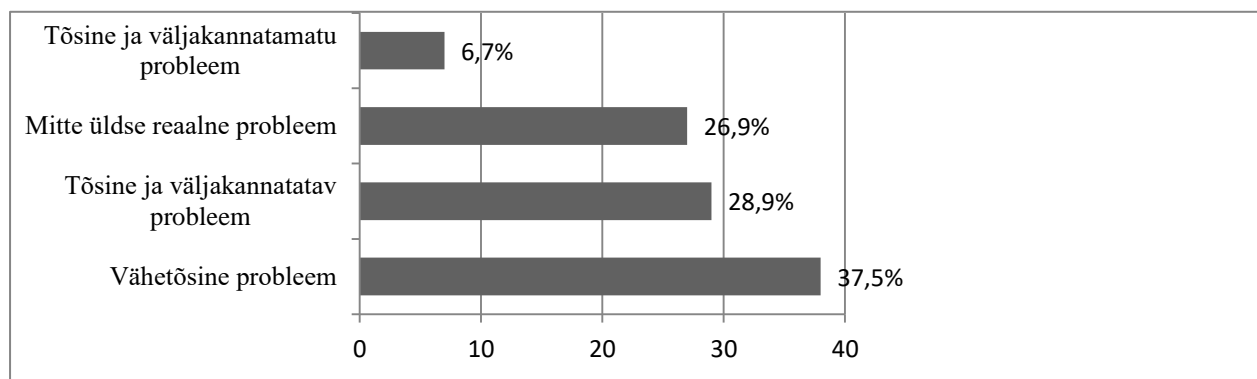

Joonis 2. Õpetajate jaotumine õpetatavate ainete järgi

Õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsiduse tajumine

Õpetajatelt uuriti, kuidas nad tajuvad õpilastepoolset kiusamist. Erineval määral hindas õpilastepoolset kiusamist probleemiks 73,1% küsitletud õpetajatest ning 26,9% vastajatearvates ei olnud kiusamine üldse reaalne probleem.

Õpetajate hinnangud on toodud joonisel 3.

Joonis 3. Õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsiduse tajumisele

Õpetajate kiusamine õpilaste poolt – probleemi olemuse mõistmine õpetajate hinnangul

Uuritavatelt küsiti, kuidas nad hindavad õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamise probleemi mõistmist kooli juhtkonna, lapsevanemate ja üldsuse ning kõrgemate haridusametnike poolt. Uurimistulemustest selgus, et 69,2% uuritavate arvates on õpilastepoolne õpetajate kiusamine probleem, mida ei mõista lapsevanemad ja üldsus, 61,5% küsitletute arvates ei mõista seda probleemi kõrgemad haridusametnikud ning 23,1%

vastajatest uskus, et õpetajate sattumine õpilastepoolse kiusamise ohvriks ei leia mõistmist kooli juhtkonna poolt.

Õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise põhjustele

Kõikidelet uurimuses osalenud õpetajatelt (N=104) küsiti, millised on põhjused, miks õpilased õpetajaid kiusavad (vt tabel 4). Enamiku vastanud õpetajate (86,5%) arvates kiusavad õpilased õpetajat, et kaaslastele muljet avaldada. Üle poole õpetajatest (64,4%) leidsid, et üheks olulisimaks õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamise põhjuseks on õpilaste kodune taust, kus ei hinnata haridust. Õpetaja sattumine õpilastepoolse kiusamise ohvriks võib poolte (50,0%) uuritavate arvates olla seotud õpilaste jaoks liiga raskeks osutunud õppetööga. Vastusevariandiks „muu põhjus“ märkinud uuritavad (9,6%) oma vastuseid ei täpsustanud.

Tabel 4. Põhjused, miks õpilased õpetajaid kiusavad õpetajate hinnangul

Põhjused, miks õpilased õpetajaid kiusavad	n	%
Et kaaslastele muljet avaldada.	90	86,5
Õpilaste kodune taust on selline, kus ei hinnata haridust.	67	64,4
Õppetöö on neile liiga raske.	52	50,0
Koolis puudub tõhus distsipliin.	40	38,5
Õppetöö on neile liiga igav.	35	33,7
Te ei meeldi neile või te ei saa nendega läbi.	31	29,8
Ilma selge põhjuseta.	20	19,2
Õpilased käituvad nii, kui te esitate neile õppetööga seoses suuri nõudmisi.	13	12,5
Muu põhjus.	10	9,6
Õppetöö on neile liiga kerge.	4	3,9

Märkus. n – vastajate arv

Õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajale

Kõikidel uurimuses osalenud õpetajatel (N=104) paluti etteantud vastusevariantide hulgast märkida, milliste õpetajatega nende hinnangul õpilastepoolne kiusamine toimub (vt tabel 5). Uute õpetajate sattumist õpilastepoolse kiusamise ohvriks pidas tõenäoliseks 41,4% küsitluses osalenud õpetajatest ning 29,8% märkis, et kiusamise ohvriks langevad kogemusteta õpetajad. Kuus õpetajat (5,8%) uskus, et õpilastepoolne kiusamine võib toimuda kõigi õpetajatega. Vastusevariandi „kellegagi veel“ märkinud uuritavad (8,7%) oma vastust ei täpsustanud.

Tabel 5. *Õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajale*

Hinnangud	n	%
Uute õpetajatega	43	41,4
Väheste õpetajatega	43	41,4
Kogemusteta õpetajatega	31	29,8
Enamiku õpetajatega (rohkem kui 50%)	31	29,8
Kellegagi veel	9	8,7
Kõigi õpetajatega	6	5,8

Märkus. n - vastajate arv

Õpetajate õpilastepoolse kiusamise ulatus kiusamise liikide lõikes

Enam kui pooled (63,5%) (N=66) küsitluses osalenud õpetajatest tunnistasid, et on kogu oma õpetajakarjääri jooksul kogenud õpilastepoolset kiusamist. Õpetajaid, kes ei olnud õpilastepoolset kiusamist ühtki korda oma karjääri jooksul kogenud oli 36,54 % (N=38) (edaspidi: õpilastepoolset kiusamist mittekoogenud õpetajad).

Vastajatel, kes olid õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud (N=66) paluti märkida, millist liiki kiusamist nad kogenud olid. Enamus (93,9%) õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajatest oli kogenud õpilaste poolt verbaalset kiusamist ning kõige vähem olid õpetajad kogenud füüsilist laadi kiusamist (27,3%). Kiusamise liigid, mida õpetajad oma hinnangul olid õpilaste poolt kogenud on toodud tabelis 6.

Tabel 6. *Õpetajate õpilastepoolse kiusamise kogemuse ulatus liikide lõikes*

Kiusamise liigid	n	%
Verbaalne	62	93,9
Ignoreerimine	46	69,7
Manipulatiivne	30	45,5
Ruumi või asjade kahjustamine	25	37,9
Füüsiline	18	27,3

Märkus. n- vastajate arv. Osakaal on arvutatud nendest õpetajatest, keda on õpilaste poolt kiusatud (N=66).

Lisaks kiusamise liikidele (verbaalne, ignoreerimine, manipulatiivne, ruumi või asjade kahjustamine, füüsiline), paluti õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajatel kirjeldada õpilastepoolset kiusamist vabavastuselisena, mida nad karjääri jooksul õpilaste poolt kogenud olid. Õpetajate vabavastuseliste küsimuste analüüsil kategoriseeritud õpilaste käitumiste kirjeldused on järgnevalt esitatud tabelitena. Tabelites 7-11 on toodud õpetajate arv ja protsent, kes antud käitumist mainisid ning näited vastajate vabavastustest.

Tabelis 7 on esitatud õpetajate vabavastuseliste küsimuste analüüsi alusel kategoriseeritud õpilastepoolse agressiivse käitumise kirjeldused, mis on seotud verbaalse kiusamisega. Ligi kolmandik (30,6%) õpilastepoolset verbaalset kiusamist kogenud

õpetajatest oli õpilaste poolt kogenud solvamist, mõnitamist, sõimamist, laimamist või karjumist. Suhteliselt sagedasti (19,4%) kirjeldasid õpetajad kiusamisena käitumist, mida võib kategoriseerida ähvardusena õpetaja personaalsele positsioonile ja professionaalse staatusele.

Tabel 7. Vabavastusteliste küsimuste analüüsi alusel kategoriseeritud verbaalse kiusamisega seotud käitumise kirjeldused, mida õpetajad olid õpilaste poolt kogenud

Kategooria	Õpetajate arv ja %, kes antud käitumist mainisid	Näide
Solvamine ja mõnitamine, sõimamine, laimamine, karjumine	19 (30,6%)	Solvavad märkused, solvamine Mõnitamine Sõimamine Laimamine Õpetajpeale karjumine
Ebatsensuurne kõnepruuk	11 (17,7%)	Ebatsensuursed väljendid Ropendamine Labane familiaarsus
Halvustamine ja pilkamine	9 (14,5%)	Halvasti ütlemine Halvustavad kommentaarid Pilkamine Halvustamine ja teiste õpetajatega võrdlemine
Halvustavad nimed	7 (11,3%)	Nimede nimetamine Ebameeldivad ja solvavad hüüdnimed.
Õpetaja personaalse staatuse alandamine	12 (19,4%)	Üleoleva häälega rääkimine. Ülbitsemine. Vastuhakkamine Pidev vastu vaidlemine. Ütlemine, et õpetaja antud ülesanne on mõttetu.
Õpetaja professionaalse staatuse tõsine alandamine	12 (19,4%)	Demonstratiivne õpetaja parandamine, kui õpetaja eksib mõne sõnaga. Õpetaja jutu kommenteerimine. Klassijuhatajale minu õpetamismeetodite kohta valetamine. Süüdistamine, et õpetaja ei õpeta, ei aita. Õpetaja kritiseerimine, kritiseerivad märkused

Märkus. Osakaal õpetajatest, kes olid kogenud õpilaste poolt verbaalset kiusamist (N=62)

Tabelis 8 on toodud füüsilise kiusamise liigid, mida õpetajad õpilaste poolt olid kogenud. Füüsilist kiusamist kogenud õpetajate vabavastusteliste küsimuste analüüsist selgus, et kõige sagedamini olid õpetajad õpilaste poolt kogenud ähvardamist (55,6%) ning kõige harvemini füüsilist rünnakut (11,1%).

Tabel 8. Vabavastusteliste küsimuste analüüsi alusel kategoriseeritud käitumise kirjeldused, mis on seotud füüsilise kiusamisega, mida õpetajad olid õpilaste poolt kogenud

Kategooria	Õpetajate arv ja %, kes antud käitumist mainisid	Näide
Ähvardamine	10 (55,6%)	Ähvardamine vanematega Õpetaja ähvardamine parema hinde saamise nimel
Löömine, tõukamine, trügimine	8 (44,4%)	Löömine käte ja jalgadega Löömine koolikotiga Tõukamine Läbi trügimine
Tõkestamine	8 (44,4%)	Ette seismine Õpetaja tee tõkestamine Tee blokeerimine Ukse kinni hoidmine
Asjade võtmine ja peitmine	8 (44,4%)	Õpetaja isiklike asjade peitmine Õpetaja sahtlites ja laual sorimine ja asjade võtmine Tahvlijoonlaua võtmine Õppevahendite peitmine
Asjade viskamine	4 (22,2%)	Palliga viskamine Tatikuulidega loopimine
Füüsiline rünnak	2 (11,1%)	Kätest haaramine ja nende jõuga kinni hoidmine Jala ette panemine

Märkus. Osakaal õpetajatest, kes olid kogenud õpilaste poolt füüsilist kiusamist (N=18)

Tabelis 9 on toodud õpetajate vabavastusteliste küsimuste analüüsil kategoriseeritud käitumise kirjeldused, mida õpilased kasutasid õpetajate manipulatiivseks kiusamiseks. Kõige sagedamini olid õpetajad kogenud õpilaste poolt kauplemist enda tahtmise saamiseks (30,0%).

Tabel 9. Vabavastusteliste küsimuste analüüsi alusel kategoriseeritud käitumise kirjeldused, mis on seotud manipulatiivse kiusamisega, mida õpetajad olid õpilaste poolt kogenud

Kategooria	Õpetajate arv ja %, kes antud käitumist mainisid	Näide
Kauplemine enda tahtmise saamiseks	9 (30,0%)	Kui ma saan..., siis ma teen... Kui sa teed nii, siis ma tööd kaasa ei tee. Hinnete kauplemine.
Järeleahvimine	6 (20,0%)	Hinnete välja pressimine. Õpetaja hääle järele tegemine Õpetaja ütluste kordamine
Provotseeriv käitumine	5 (16,7%)	Agressiivne käitumine kaaslaste suhtes, et näha, kuidas õpetaja reageerib. Õpetaja tahtlik provotseerimine, et õpetaja enesevalitsuse kaotaks.

Märkus. Osakaal õpetajatest, kes olid kogenud õpilaste poolt manipulatiivset käitumist (N=30)

Käitumise kirjeldused, mis on seotud ignoreerimisega ja mida küsitletud õpetajad kirjeldasid õpilastepoolse kiusamisena on toodud tabelis 10. Enam kui pooled (60,9%) ignoreerimist kogenud õpetajatest nimetasid õpilastepoolse kiusamisena õpetaja antud korralduse eiramist.

Tabel 10. Vabavastusteliste küsimuste analüüsi alusel kategoriseeritud käitumise kirjeldused, mis on seotud ignoreerimisega, mida õpetajad olid õpilaste poolt kogenud

Kategooria	Õpetajate arv ja %, kes antud käitumist mainisid	Näide
Korralduste eiramine	28 (60,9%)	Korraldustele mitte reageerimine Õpetajale mitte allumine Tunnitöö tegemisest keeldumine Ei reageeri keelamisele, ei katkesta tegevust
Õpetaja isiku eiramine	15 (32,6%)	Õpetajaga mitte rääkimine. Õpilane käitus nagu õpetajat klassis ei oleks Õpetaja pöördumisele reageerimine küsimusega kaaslastele: „Kas ta ütles midagi?“ Ei teretata
Omavoliliselt tunnist lahkumine ja tundi tulemine	5 (10,9%)	Oled nagu „tühi koht“. Tundi hilinemine tahtlikult. Klassis tunni ajal ringi kõndimine. Tunnist lahkumine siis, kui õpilasene seda ise soovib, minema jalutamine.

Märkus. Osakaal õpetajatest, kes olid kogenud õpilaste poolt ignoreerimist (N=46)

Ruumi või asjade kahjustamine seisnes õpetajate sõnul eelkõige õppevahendite võtmises, rikkumises või hävitamises (40,0%). Õpilastepoolset ruumi või asjade kahjustamist kogenud õpetajate vastused on esitatud tabelis 11.

Tabel 11. *Vabavastuseliste küsimuste analüüsi alusel kategoriseeritud käitumise kirjeldused, mis on seotud ruumi või asjade kahjustamisega, mida õpetajad olid õpilaste poolt kogenud*

Kategooria	Õpetajate arv ja %, kes antud käitumist mainisid	Näide
õppevahendite võtmine, rikkumine või hävitamine	10 (40,0%)	Kaardikepi otsast teritamine. Kriidi liimimine tahvli külge. Käärde kokku liimimine. Töölehtede ja vihikute katki rebimine. Õpikute loopimine klassis.
Klassi inventari kahjustamine	6 (24,0%)	Toolide loopimine. Laudade ümber tõukamine. Laudade ja toolide sodimine . Ukse jõuga kinni löömine, uksega paugutamine
Õpetaja isiklike asjade kahjustamine	4 (16,0%)	Pastaka lõhkumine. Auto rehvi tühjaks laskmine. Kõrvaklappide lõhkumine.
Klassiruumi risustamine	3 (12,0%)	Sihvkakoorte ja muu prahi põrandale loopimine. Vedeliikega põrandate määrimine. Tahvli sodimine.
Klassi töökorra tahtlik segamine	1 (4,0%)	Klassist elektri välja lülitamine

Märkus. Osakaal õpetajatest, kes olid kogenud õpilaste poolt ruumi või asjade kahjustamist (N=25)

Lisaks küsimustikus toodud kiusamise liikidele olid õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajad (N=66) kogenud õpilaste poolt kaudset kiusamist, mis väljendus õpetaja kohta kuulujuttude levitamises (7,6%). Mõned õpetajad tõid õpilastepoolse kiusamisena välja muu probleemse käitumise nagu tunnireeglite mittetäitmine (4,5%) ning valetamine (3,0%). Õpilastepoolse küberkiusamise ohvriks oli langenud kaks õpetajat (3,0%).

Õpetajale suunatud õpilastepoolse kiusamise kestvus

Vastajatel, kes olid õpilastepoolset kiusamist kogenud, paluti märkida, kui kaua kestis neile suunatud kiusamine. 39,4 % õpetajate sõnul toimus kiusamine nende õpetajakarjääri alguses ning 37,9 % vastajatest väitis, et õpilastepoolne kiusamine kestab senini. 7,6 % kiusamise ohvritest tunnistas, et pidi kiusamise lõpetamiseks ise töölt lahkuma. Õpilastepoolse kiusamise kestvus protsentides õpetajate hinnangul on toodud tabelis 12.

Tabel 12. *Õpilastepoolse kiusamise kestvus õpetajate hinnangul*

Õpilastepoolse kiusamise kestvus	n	%
See toimus teie õpetajakarjääri alguses.	26	39,4
Kestab senini.	25	37,9
Nädalaid.	14	21,2
Aastaid.	13	19,7
Kuid.	9	13,6
Seni, kuni see õpilane lahkus koolist.	6	9,1
Seni kuni te ise läksite koolist ära.	5	7,6

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, keda on õpilaste poolt kiusatud (N=66).

Õpetajate kiusamisega seotud õpilaste tunnused ja jooned

Uurimistulemustest ilmnes, et poisid (74,2%) on õpetajate kiusamisega sagedamini seotud võrreldes tüdrukutega (10,6%). Õpetajatest 15,2% väitis, et nende kiusamisega on seotud mõlemad, nii poisid kui ka tüdrukud.

Õpetajatel, keda õpilased õpetajakarjääri jooksul olid kiusanud, paluti märkida, milliste klasside õpilased olid neile suunatud kiusamisega seotud. Kõige enam olid õpetajad kogenud kiusamist 7. klassi (39,4%) ja 9. klassi (31,8%) õpilaste poolt. Kõige harvemini olid õpetajate kiusajateks 11. ja 12. klassi õpilased (1,5%) ning esimese ja 10. klassi õpilased (3,0%). Õpetajate hinnangud on toodud tabelis 13.

Tabel 13. *Õpilaste jaotus klassiti, kes õpetajatepoolse kiusamisega olid seotud*

	n	%
1. klassi õpilased	2	3,0
2. klassi õpilased	3	4,6
3. klassi õpilased	7	10,6
4. klassi õpilased	8	12,1
5. klassi õpilased	14	21,2
6. klassi õpilased	18	27,3
7. klassi õpilased	26	39,4
8. klassi õpilased	19	28,8
9. klassi õpilased	21	31,8
10. klassi õpilased	2	3,0
11. klassi õpilased	1	1,5
12. klassi õpilased	1	1,5

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, keda on õpilaste poolt on kiusatud (N=66)

Õpetajatelt küsiti, kas nad õpetasid neid õpilasi, kes olid seotud nende kiusamisega. 78,8% vastajatest õpetas nende kiusamisega seotud õpilasi, 9,1% ei õpetanud neid õpilasi ning 12,1% küsitluteest märkis, et õpetas vaid mõnda neist.

Uurimistulemustest nähtus, et õpilastepoolset kiusamist kogenud uuritavate hinnangul olid kiusamisega seotud eelkõige enamustele õpetajatele rasked õpilased (80,3%) ning

õpilased, kes on akadeemiliselt vähevõimekad (34,9%). Õpetajate hinnangud on toodud tabelis 14.

Tabel 14. *Õpetajate kiusamisega seotud õpilasi iseloomustavad jooned*

Õpilasi iseloomustavad jooned	n	%
Enamustele õpetajatele rasked õpilased.	53	80,3
Akadeemiliselt vähevõimekad õpilased.	23	34,9
Muu	15	22,7
Raske öelda, sest te ei õpeta neid.	2	3,0

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, keda on õpilaste poolt on kiusatud (N=66)

Lisaks etteantud vastusevariantidele märkisid 15 õpetajat vastusevariandi „muu“.

Õpetajate vabavastusteliste küsimuste analüüsi alusel kiusamisega seotud õpilasi iseloomustavad jooned on toodud tabelis 15.

Tabel 15. *Vabavastusteliste küsimuste analüüsi alusel õpetajaid kiusavaid õpilasi iseloomustavad jooned õpetajate hinnangul.*

Õpetajaid kiusavaid õpilasi iseloomustavad jooned	Õpetajate arv ja %, kes antud iseloomuomadust mainisid	Näide
Emotsionaalsed- ja käitumisprobleemid	6 (9,1%)	Tähelepanuhäiretega õpilased. Käitumisraskustega õpilased Keskendumisraskustega õpilased. Õpilased, kes on emotsionaalselt ebastabiilsed.
Kodused probleemid	4 (6,1%)	Ka vanematele rasked lapsed. Õpilased, kel puudub kodupoolne toetus. Vanematest eraldatud lapsed.
Andekad	2 (3,0%)	Akadeemiliselt üle keskmise võimekad õpilased. Võimekad õpilased
Kõrge enesehinnang	2 (3,0%)	Kõrge enesehinnanguga õpilased. Endast väga heal arvamusel õpilased, „suure suuga“.
Tõrjutud	1 (1,5%)	Kaaslaste poolt mingil määral tõrjutud õpilased.

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, keda on õpilaste poolt on kiusatud (N=66)

Õpilastepoolne õpetajate kiusamine õppetundides ja väljaspool õppetundi

89% kiusamise ohvriks langenud õpetajatest oli õpilastepoolset kiusamist kogenud tunnis. Nendest õpetajatest oli 79,4% kiusatud ainetunni ajal, 8,5% järelaitamistunnis ning 6,8% klassijuhatajatunnis.

Õppetunniväliselt oli õpilastepoolset kiusamist kogenud 43,9% õpetajatest. Kohad, kus õpetajad väljaspool klassiruumi õpilastepoolset kiusamist olid kogenud, on toodud tabelis 16.

Tabel 16. *Õpetajate hinnangud kohtadele väljaspool õppetundi, kus nad on kogenud õpilastepoolset kiusamist*

Koht	n	%
Koridor	21	72,4
Söögisaal	7	24,1
Kooliõu	5	17,2

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, keda on õpilaste poolt kiusatud väljaspool õppetundi (N=29).

Lisaks etteantud vastusevariantidele „koridor“, „kooliõu“ ja „söögisaal“ märkisid mõned õpetajad (3,5 - 6,9%) variandi „muu“ ning tunnistasid, et neid on kiusatud väljaspool õppetundi näiteks vahetunni ajal klassis, kabinetis, tualetis, võimlas, staadionil, koolivälisel ajal naaberlinnas ning internetis.

Õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetaja õppetööle ja elu kvaliteedile kiusamist kogenud õpetajate hinnangul

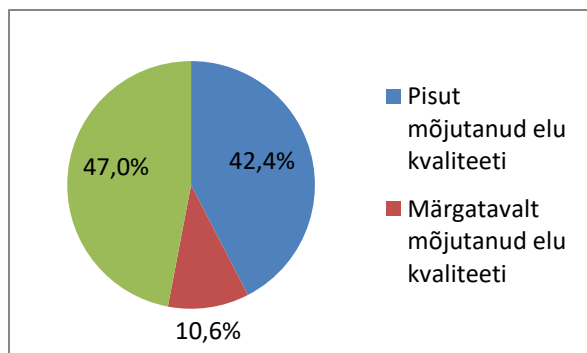
Õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest 83,3% tunnistas, et kiusamine on mõjutanud nende õppetööd. Tabelis 17 on toodud õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise negatiivsele mõjule erinevates valdkondades seoses õppetööga.

Tabel 17. *Õpilastepoolse kiusamise negatiivsed tagajärjed õpetaja õppetööle kiusamist kogenud õpetajate hinnangul*

Mõju õppetööle	n	%
Olete muutnud oma õpetamisstiili.	36	63,6
Olete piiranud tegevusi, mida te õpilastega koos teete.	28	50,9
Olete esitanud õpilastele madalamaid nõudmisi seoses õppetööga.	12	21,8
Olete esitanud õpilastele madalamaid nõudmisi seoses nende käitumisega.	11	20,0
Mõned õpilased ei meeldi teile enam.	9	16,4
Teete vähem klassiga koostööd ja tulete õpilaste palvetele vastu.	7	12,7

Märkus. n- vastajate arv. Osakaal nendest õpetajatest, kes märkisid vähemalt ühe variandi kiusamise mõjust oma õppetööle (N=55).

Enam kui pooled (53,0%) õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest tunnistasid, et kiusamine on nende elu kvaliteeti erineval määral mõjutanud. Õpetajate vastused küsimusele, mil määral õpilastepoolne kiusamine on mõjutanud nende elu kvaliteeti, on esitatud joonisel 4.

Joonis 4. Õpetajate hinnangud õpilaste kiusamise mõjust nende elu kvaliteedile (N=35)

Järgnevalt paluti õpetajatel anda hinnang sellele, kuidas on kiusamine nende elu kvaliteeti mõjutanud (vt tabel 18). Enamiku (97,1%) vastanute hinnangul tõstis kiusamine nende stressitaset ning paljude (77,1%) vastanute arvates oli see loonud klassis halva õhkkonna.

Lisaks etteantud variantidele märkisid kaks õpetajat vastusevariandi „muu“. Ühe kiusamise ohvriks langenud õpetaja hinnangul muutis kiusamine teda emotsionaalsemaks ja pani nutma, teine vastaja oli kogenud kiusamise tõttu unehäireid.

Tabel 18. Õpilastepoolse kiusamise negatiivne tagajärjed õpetaja elu kvaliteedile vastajate hinnangul

Mõju elu kvaliteedile	n	%
Tõstnud teie stressitaset	34	97,1
Loonud klassis halva õhkkonna.	27	77,1
Pannud Teid tundma hirmu tundide andmise ees.	14	40,0
Alandanud Teie ootusi õpetajakarjääri suhtes.	10	28,6
Sundinud Teid kooli vahetama.	6	17,1
Pannud Teid otsima uut ametit	4	11,4

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, kelle elu kvaliteeti on õpilastepoolne kiusamine mõjutanud „pisut“ või „märgatavalt“ (N=55).

Õpilastepoolse kiusamise kogemusest rääkimine ja selle tulemused kiusamist kogenud õpetajate hinnangul

Õpilastepoolse kiusamise ohvriks sattunud õpetajatelt küsiti, kas nad on kiusamisest kellelegi rääkinud. 77,3% õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest tunnistas, et oli kellelegi rääkinud, et kannatab õpilastepoolse kiusamise all. Tabelis 19 on toodud isikud, kellele õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajad kiusamisest rääkisid.

Suurem osa (78,4%) nendest õpetajatest, kes kiusamisest kellelegi rääkis, pöördus abi ja toe saamiseks sõbra või kolleegi poole. Üksikud õpetajad märkisid variandi „muu“ ning tunnistasid, et on õpilastepoolsest kiusamisest rääkinud nii kooli psühholoogile (3,9%),

sotsiaalpedagoogile (3,9%), oma pereliikmele (3,9%) kui ka teistele õpilastele (2,0%). Lisaks oldi oma murega pöördunud perearsti (2,0%) ja politsei (2,0%) poole.

Tabel 19. *Isikud, kellele õpetajad õpilastepoolsest kiusamise kogemusest rääkisid*

	n	%
Sõbrale/kolleeegile	40	78,4
Õppealajuhatajale	23	45,1
Direktorile	21	41,2
Klassijuhatajale	6	11,8
Abikaasale/elukaaslasele	5	9,8
Lapsevanemale	3	5,9

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, kes olid kiusamisest kellelegi rääkinud (N=51).

Vastajatel paluti hinnata, millised olid kiusamisest rääkimise tulemused (vt tabel 20). Ligi pooled õpetajatest (45,1%) tunnistasid, et kiusamisest rääkimise tulemusel olukord ei paranenud, kuid nad tundsid end paremini. 41,2% vastajatest leidis, et rääkimise tulemuseks oli lühiajaline olukorra paranemine.

Tabel 20. *Õpilastepoolsest kiusamisest rääkimise tulemused õpetajate hinnangul, kes olid õpilastepoolset kiusamist kogenud*

Kiusamisest rääkimise tulemused	n	%
Olukord ei lahenenud, kuid tundsin end paremini.	23	45,1
Lühiajaline olukorra paranemine.	21	41,2
Probleem lahenes.	14	27,5
See pani end tundma ebakompetentsena.	11	21,6
See oli aja raiskamine, sa lihtsalt talud seda edasi.	10	19,6

Märkus. Osakaal nendest õpetajatest, kes olid õpilastepoolsest kiusamisest kellelegi rääkinud (N=51).

Need õpetajad, kes kiusamisest kellelegi ei rääkinud, märkisid kõige sagedamini põhjuseks selle, et nad tundsid, et saavad probleemiga ise hakkama (25,8%) või nad arvasid, et see näitab neid ebakompetentsena (16,7%). Kaks õpetajat (3,0%) ei olnud aga kindlad, kelle poole probleemiga pöörduda. Üks õpetaja (1,5%) märkis vastusevariandi „muu“ ja tõi põhjusena välja selle, et keegi koolist ei saa aidata, kuna probleemid algavad kodust. Õpetajate vastused on toodud tabelis 21.

Tabel 21. *Õpilastepoolsest kiusamisest mitterääkimise põhjused õpetajate hinnangul, kes olid kiusamist kogenud*

Õpilastepoolsest kiusamisest mitterääkimise põhjused	n	%
Te tundsite, et saate probleemiga ise hakkama.	17	25,8
Te arvate, et see näitab teid ebakompetentsena.	11	16,7
Teilt oodatakse, et saakiste oma probleemidega ise hakkama.	9	13,6
Te olete hakanud aktsepteerima õpilastepoolset kiusamist õppetöö osana.	6	9,1
Koolis ei ole töötajate toetamise süsteemi.	4	6,1
Te ei ole üldse kindel või olete vähe kindel, et abi on vajalik.	3	4,5
Te ei ole kindel, kellele probleemist rääkida.	2	3,0

Märkus. Osakaal õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest (N=66)

Õpetajatel, kes olid olukorra ise lahendanud, paluti märkida viisid, kuidas nad seda tegid. Kõige sagedamini (39,4%) märkisid õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajad, et aja möödudes hakkasid õpilsed neid aktsepteerima, nii et vastasseisu enam ei olnud. Neljandik vastajatest (25,8%) oli kiusamise lõpetamiseks korda rikkuvad õpilased klassist eemaldanud. Õpetajate vastused on toodud tabelis 17.

Tabel 17. *Viisid, kuidas õpetajad õpilastepoolse kiusamise olukorra lahendasid*

Viisid, kuidas õpetajad olukorra lahendasid	n	%
Aja möödudes hakkasid õpilased Teid aktsepteerima, nii et konflikti või vastasseisu enam polnud.	26	39,4
Te eemaldasite korda rikkuvad õpilased klassist.	17	25,8
Te alandasite omapoolseid nõudmisi õpilastele.	8	12,1
Te läksite tööle teise kooli.	6	9,1
Te muutsite õppetöö lihtsamaks.	4	6,1
Te vahetasite klassi, keda õpetada.	2	3,0

Märkus. Osakaal õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest (N=66)

Õpetajad, kes märkisid vastusevariantid „muu“, tõid välja, et õpilastepoolse kiusamise lõpetamiseks olid nad vestelnud kiusajatega ja sõlminud nendega kokkuleppeid (4,6%). Mõni õpetaja (1,5- 4,6%) oli olukorra lahendamiseks vestelnud kiusajate klassijuhataja ja kogu klassiga, muutnud oma õpetamisstiili, õpetamismeetodeid ja enda käitumist või kiusajat lihtsalt ignoreerinud. Ühe õpetaja sõnul oli ta kiusamise lõpetamiseks riigist lahkunud.

Õpilastepoolse õpetajate kiusamise levimus

Antud alapeatükis esitatakse teise uurimisinstrumendiga (Kõiv, 2006) saadud tulemused.

Uurimuses osalenud õpetajatel paluti hinnata kui sageli ilmnes viimase poole aasta jooksul õpilastepoolne agressiivne käitumine nende kui õpetaja suhtes. Õpetajaid, kes märkisid ühe või enama ankeedis toodud käitumise kirjelduse puhul vastusevariandi *sageli* või *väga sageli*, käsitleti õpilastepoolse kiusamise ohvritena.

Uurimistulemustest selgus, et kõigist uurimistöös osalenud õpetajatest (N=104) olid 42 õpetajat langenud õpilastepoolse kiusamise ohvriks viimase poole aasta jooksul. Vastajate hinnangul olid nad kõige sagedamini õpilaste poolt kogenud karjumist ning solvavaid märkuseid. Uuritavate protsent, kes vastavat kiusamiskäitumist oli kogenud varieerus 20-st 25- protsendini. Kõige vähem olid õpetajad õpilaste poolt kogenud füüsilist vägivalda (1,0%), füüsilist isolatsiooni (1,9%) ning küberkiusamist (1,9%). Lisaks ankeedis toodud käitumiste kirjeldustele oli üks õpetajatest kogenud õpilaste poolt ka provotseerimist ning üks õpetaja märkis, et on õpilastepoolse kiusamisena kogenud pidevat tunni segamist. Õpetajate hinnangud on toodud tabelis 18.

Tabel 18. *Õpilastepoolse kiusamise erinevate liikide esinemissagedus viimase poole aasta jooksul õpetajate hinnangul*

Kiusamiskäitumine	n	%
Karjumine	26	25,0
Solvavad märkused	21	20,2
Arvamuste halvustamine	18	17,3
Info varjamine	18	17,3
Solvamine	17	16,3
Alahindamine	9	8,7
Avalik alandamine	9	8,7
Alusetute juttude levitamine	6	5,8
Süüdistamine seoses pingutuste puudumisega	6	5,8
Negatiivsete hüüdnimedega andmine	5	4,8
Ähvardamine oma positsiooniga	4	3,8
Hirmutamine	3	2,9
Ähvardamine vägivaldaga	3	2,9
Füüsiline isolatsioon	2	1,9
Füüsiline rünnak	1	1,0
Küberkiusamine	1	1,0

Märkus. Osakaal koguvalimist (N=104)

Võrdlus õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangute vahel – õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsidus, probleemi mõistmine, kiusamise põhjused ning kiusamise ohvriks langenud õpetajad

Käesoleva uurimuse tulemused võimaldasid võrrelda õpilastepoolse kiusamise ohvrite ja mitteohvrite hinnanguid õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsiduse, probleemi mõistmise, kiusamise ohvriks langenud õpetajate ning õpilastepoolse kiusamise põhjuste kohta.

Uurimistulemustest ilmnesisid statistiliselt olulised erinevused õpilastepoolse kiusamise ohvrite ja mitteohvrite hinnangutes õpilastepoolse kiusamise tõsidusele mõõdetuna hii ruut testiga (vt tabel 19). Mitteohvrid hindasid õpilastepoolset kiusamist üldse mitte reaalseks

probleemiks sagedamini võrreldes õpilastepoolse kiusamise ohvritega. Nimelt, oli selle kategooria märkinud 52,6% õpilastepooltset kiusamist mitte kogenud õpetajatest, samas kui kiusamist kogenud õpetajatest tegi seda 12,1%. Samuti ilmnes statistiliselt oluline erinevus ohvrite ja mitteohvrite hinnangutes väite: „Õpilastepoolne kiusamine on tõsine ja väljakannatav probleem“ puhul, kus õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajad hindasid õpilastepoolset kiusamist tõsisemaks ja rohkem väljakannatamatumaks probleemiks võrreldes mitteohvritega. Tõsiseks, kuid väljakannatavas probleemiks pidas õpilastepoolset kiusamist 37,9% kiusamiskogemusega õpetajatest ja 13,2% õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajatest. Suhteliselt sarnased olid mõlema uuritava grupi vastused, kui vähetõsiseks probleemiks pidas õpilastepoolset kiusamist 42,4% õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajatest ja 28,9% mitteohvritest. Suhteliselt sarnased olid ka õpilastepoolse kiusamise ohvrite ja mitteohvrite hinnangud vastusevariandile „väljakannatamatu probleem“, kus õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate osakaal oli 7,6% ja õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajate osakaal 5,3%.

Tabel 19. *Õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangud kiusamise tõsidusele, hii-ruut-statistiku väärtused ja olulisuse määrad*

	Mitteohvrid N=38		Õpilastepoolse kiusamise ohvrid N=66		χ^2	p
	n	%	n	%		
Üldse mitte reaalne probleem	20	19,2	8	7,7	18,101	p<0,001
Vähetõsine probleem	11	10,6	28	26,9	1,338	p>0.05
Tõsine ja väljakannatav probleem	5	4,8	25	24,0	6,026	p<0,025
Tõsine ja väljakannatamatu probleem	2	1,9	5	4,8	0,002	p>0.05

Märkus. n-vastajate arv, %-vastajate osakaal.

Uurimustulemustest selgus, et kiusamise ohvriks langenud õpetajate ja kiusamist mitte kogenud õpetajate hinnangute vahel probleemi mõistmise kohta nii kooli juhtkonna, kõrgemate haridusametnike ega lapsevanemate ja üldsuse puhul statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud (Tabel 20). Uurimistulemused näitasid, et 68,2% õpilastepoolse kiusamise ohvrite ning 50% mitteohvrite arvates ei mõista õpetajate õpilastepoolse kiusamise probleemi kõrgemad haridusametnikud. Suhteliselt sarnane oli ka ohvrite ja mitteohvrite hinnang probleemi mõistmisele lapsevanemate ja üldsuse poolt, kus 71,2% ohvritest ja 65,8% mitteohvritest leidis, et lapsevanemad ja üldsus probleemi ei mõista. Suhteliselt vähem leiti, et

probleemi ei mõista kooli juhtkond, kus selle väitega nõustus õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest 28,8% ja õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajatest 13,2%.

Tabel 20. *Õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangud kooli juhtkonna, kõrgemate haridusametnike ning lapsevanemate ja üldsuse probleemi mõistmise kohta, Hii-ruut-statistiku väärtused ja olulisuse määrad*

	mitteohvrid N= 38		Õpilastepoolse kiusamise ohvrid N=66		χ^2	p
	n	%	n	%		
Kooli juhtkond	5	4,8	19	18,3	2,497	p>0.05
Kõrgemad haridusametnikud	19	18,3	45	43,3	2,996	p>0.05
Lapsevanemad ja üldsus	25	24,0	47	45,2	0,224	p>0.05

Märkus. n-vastajate arv, %-vastajate osakaal.

Õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangutes ilmnes statistiliselt oluline erinevus hinnangute „kiusamine toimub väheste õpetajatega“ ning „kiusamine toimub enamiku õpetajatega“ puhul (tabel 21). Uurimistulemustest selgus, et kiusamise ohvriks langenud õpetajate hulgas oli oluliselt rohkem neid, kes nõustusid väitega, et õpilaste kiusamise ohvriks langeb enamik õpetajatest kui õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajaid (õpilastepoolse kiusamise ohvritest 43,9%, mitteohvritest 5,3%). Statistiliselt oluline erinevus ilmnes ka ohvrite ja mitteohvrite nõustumises väitega, et õpilastepoolse kiusamise ohvriks satuvad vähesed õpetajad, kus mitteohvrid võrreldes õpilastepoolse kiusamise ohvritega leidsid sagedamini, et kiusamine toimub väheste õpetajatega (mitteohvritest 65,8%, õpilastepoolse kiusamise ohvritest 27,3%). Kõige tõenäolisemaks pidasid nii õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud kui ka kiusamist mitte kogenud õpetajad uute ja kogemusteta õpetajate langemist õpilastepoolse kiusamise ohvriks. Väitega: „Kiusamine toimub uute õpetajatega“ nõustus 42,1% mitteohvritest ja 42,4% õpilastepoolse kiusamise ohvritest ja kogemusteta õpetajate sattumist õpilastepoolse kiusamise ohvriks pidas tõenäoliseks 42,1% õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud ja 22,7% õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest.

Tabel 21. *Õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangud õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajale, Hii-ruut-statistiku väärtused ja olulisuse määrad*

	Mitteohvrid N=38		Õpilastepoolse kiusamise ohvrid N=66		χ^2	p
	n	%	n	%		
Uute õpetajatega	16	15,4	27	26,0	0,008	p>0.05
Kogemusteta õpetajatega	16	15,4	15	14,4	3,451	p>0.05
Väheste õpetajatega	25	24,0	18	17,3	13,207	p<0.001
Enamiku õpetajatega (rohkem kui 50%)	2	1,9	29	27,9	15,442	p<0.001
Kõigi õpetajatega	0	0,0	6	5,8	2,185	p>0.05
Kellegagi veel	2	1,9	7	6,7	0,326	p>0.05

Märkus. n-vastajate arv, %-vastajate osakaal.

Käesolevas uurimuses võrreldi õpilastepoolse kiusamise ohvrite ja õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajate hinnanguid põhjustele, miks õpilased õpetajaid kiusavad (tabel 22). Uurimistulemustest ei ilmnenu statistiliselt olulisi erinevusi õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangute vahel. Kõige sagedamini pidasid nii õpilastepoolset kiusamist kogenud kui ka mitte kogenud õpetajad kiusamise põhjuseks, kaaslastele mulje avaldamist, õpilaste kodust tausta ja õpilaste jaoks liiga rasket õppetööd. Väitega: „õpilased kiusavad õpetajaid, et kaaslastele muljet avaldada“ nõustus 86,4% õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest ja 86,8% kiusamist mitte kogenud õpetajatest. Kiusamise põhjuseks pidas õpilaste kodust tausta 60,6% kiusamise ohvritest ja 71,1% mitteohvritest. 53% õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest ja 44,7% õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajatest leidis, et õpilased kiusavad õpetajaid, kui õppetöö on nende jaoks liiga raske.

Tabel 22. *Õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangud põhjustele, miks õpilased õpetajaid kiusavad, Hii-ruut-statistiku väärtused ja olulisuse määrad*

	Mitteohvrid N=38		Õpilastepoolse kiusamise ohvrid N=66		χ^2	p
	n	%	n	%		
Õppetöö on neile liiga raske.	17	16,3	35	33,7	0,373	p>0.05
Õppetöö on neile liiga kerge.	1	1,0	3	2,9	0,002	p>0.05
Õppetöö on neile liiga igav.	14	13,5	21	20,2	0,094	p>0.05
Te ei meeldi neile või te ei saa nendega läbi.	15	14,4	16	15,4	1,995	p>0.05
Et kaaslastele muljet avaldada.	33	31,7	57	54,8	0,053	p>0.05
Õpilased käituvad nii, kui te esitate neile õppetööga seoses suuri nõudmisi.	5	4,8	8	7,7	0,024	p>0.05
Õpilaste kodune taust on selline, kus ei hinnata haridust.	27	26,0	40	38,5	0,738	P>0.05

Märkus. n-vastajate arv, %-vastajate osakaal.

Arutelu

Kiusamist on nii Eestis kui ka mujal maailmas palju uuritud. Peamiselt on keskendutud koolikontekstis õpilastevahelisele kiusamisele, kuid vähem kiusamisele, mis toimub õpetaja ja õpilaste omavahelistes suhetes, kus kiusamise ohvriks on langenud õpetaja. Sellest lähtuvalt oli käesoleva uurimuse eesmärgiks kahe Eesti maakonna põhikoolide õpetajate näitel välja selgitada õpetajale suunatud õpilastepoolse kiusamise levik, olemus ja tagajärjed.

Antud peatükis arutletakse uurimistöö tulemuste üle, kõrvutades neid varasemate uurimustega, mis on seotud õpetajate kiusamisega õpilaste poolt. Arutelu peatüki lõpus tuuakse välja käesoleva töö praktiline väärtus, piirangud ja soovitus edasisteks uurimusteks antud teemal.

Õpetajate õpilastepoolse kiusamise olemus õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul

Antud alapeatükis on analüüsitud käesoleva uurimuse tulemusi lähtuvalt esimest uurimisküsimusest, millega sooviti teada saada, milline on õpetajate õpilastepoolse kiusamise olemus õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul.

Oma õpetajakarjääri jooksul olid enda hinnangul õpilastepoolset kiusamist kogenud enam kui pooled käesolevas uurimuses osalenud õpetajatest. Sarnased tulemused on näidanud ka teiste teadlaste uurimustulemused mujal maailmas (De Wet, 2010; De Wet & Jacobs, 2006; Pervin & Turner, 1998). Antud magistritöö ja varasemalt uuritu näitab et õpetajad võivad õpilastepoolse kiusamise ohvriks langeda ning on seega potentsiaalseks viiteks õpetajate õpilastepoolse kiusamise ulatuslikkusele Eesti koolides.

Uurimuses osalenud õpetajad, kes olid oma õpetajakarjääri jooksul kogenud õpilastepoolset kiusamist, nimetasid kõige sagedamini kogetud kiusamisliigina verbaalset kiusamist ja ignoreerimist. Õpilastepoolset verbaalset kiusamist kogenud õpetajad nimetasid kõige sagedamini õpilaste poolset solvamist ja mõnitamist, sõimamist, laimamist ning karjumist. Ignoreerimine seisnes eelkõige õpetaja korralduste eiramises, tunnitöö tegemisest keeldumises ja õpetaja isiku eiramises nagu näiteks õpetajaga suhtlemisest keeldumine. Ligi kolmandik õpilastepoolse kiusamise ohvritest tõi välja, et oli õpilaste poolt kogenud füüsilist kiusamist, mis oli sageduselt kõige harvemini kogetud kiusamisliik õpetajate endi hinnangul.

Käesoleva uurimuse tulemused on kõrvutatavad Pervin ja Turneri (1998), Kauppi ja Pörhölä (2012b) ja Özkilici (2012) uurimustulemustega, mille kohaselt olid kõige sagedamini õpetajate hinnangul kogetud kiusamisliigid õpilaste poolt õpetaja verbaalne kiusamine ja õpetaja ignoreerimine. Mõningane erinevus käesoleva uurimuse ning Pervin ja Turneri (1998) uurimuse tulemuste osas ilmnis õpilastepoolse õpetaja ruumi või asjade kahjustamise osas, mida Pervini ja Turneri (1998) uurimuses osalenud õpetajad olid õpilaste poolt kogenud võrdsel määral verbaalse kiusamise ning ignoreerimisega, kuid käesolevas uurimuses nimetasid õpetajad seda suhteliselt harvemini. Kauppi ja Pörhölä (2012b) leiavad, et kõige sagedamini verbaalse kiusamise liikide (sõimamine ja solvavad märkused) ja õpetaja korralduste ja isiku ignoreerimise kogemine õpilaste poolt, võib olla seotud õpetaja ja õpilaste vahelistes suhetes valitseva vähese formaalsusega. Sellest tulenevalt ei pruugi õpilased õpetajad näha tugeva autoriteedina ja on leitud, et kui õpetaja kaotab õpilaste silmis oma autoriteetsuse, saab tema kiusamine õpilaste poolt ka võimalikuks (Kauppi & Pörhölä, 2012b).

Uurimustulemustest nähtus, et enamiku (73,1%) uurimuses osalenud õpetajate hinnangul on õpilastepoolne õpetajate kiusamine suuremal või vähemal määral probleemiks ja enam kui pooled uurimuses osalenud õpetajatest pidasid õpetajate kiusamist õpilaste poolt probleemiks, mida ei mõista lapsevanemad ja üldsus ega kõrgemad haridusametnikud, samas uskus enamik õpetajatest, et õpilastepoolne õpetajate kiusamise probleem leiab mõistmist kooli juhtkonna poolt.

Käesoleva uurimuse tulemused näitasid, et õpetajate hinnangul ei mõisteta ühiskonnas, et õpetajad võivad langeda õpilastepoolse kiusamise ohvriks. Sarnaseid tulemusi näitas ka Pervin ja Turner'i (1998) uurimus. Põhjusena võib nimetada asjaolu, et õpetajaid nähakse üldjuhul koolis täiskasvanutena, kellel lähtuvalt oma positsioonist on rohkem võimu kui õpilastel ja seega võidakse arvata, et õpetaja ei saa langeda õpilastepoolse kiusamise ohvriks (Özkilic, 2012). Piiratud teadmised ja arusaam selle probleemi mõistmisel ühiskonnas võib olla seotud ka õpilastepoolse õpetajate kiusamise probleemi vähese kajastamisega nii akadeemilistes, ühiskondlikes kui ka poliitilistes sfäärides (Garrett, 2014).

Samas on positiivne, et suur osa käesolevas uurimuses osalenud õpetajatest uskus, et õpilastepoolne kiusamine leiab kooli juhtkonna poolt mõistmist, millest lähtuvalt võib arvata, et õpetajad tunnetavad, et nad ei ole koolis selle probleemiga üksi ja võivad julgelt abi ja toe saamiseks pöörduda koolijuhtide poole, kes eeldatavasti probleemi mõistavad. Eeltoodut kinnitab ka käesoleva uurimuse tulemus, mille kohaselt õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest ligi pooled rääkisid probleemist oma kooli õppealajuhatajale või direktorile. Lisaks nähtus uurimistulemustest, et kõige sagedamini oldi õpilastepoolsest kiusamisest räägitud sõbrale või kolleegile. Sarnaseid tulemusi on näidanud ka Kauppi ja Pörhölä (2012a) ja Pervin ja Turneri (1998) uurimused, kus kõige sagedamini olid õpetajad kiusamisest rääkinud kellelegi kolleegidest. Mõnevõrra erinevad tulemused olid Özkilic ja Kartal'i (2012) uurimuses, kus õpetajad pöördusid abi saamiseks kõige sagedamini nõustaja poole, millele järgnes sageduselt suhteliselt sarnasel määral rääkimine kolleegile, õppealajuhatajale või koolijuhile.

Enam kui neljandik käesolevas uurimuses osalenud õpetajatest, kes kiusamisest kellelegi rääkis, tunnistas, et rääkimise tulemusena oli kiusamine lõppenud ja ligi poolte õpetajate hinnangul oli olukord lühiajaliselt paranenud. Enam kui pooled uuritavatest tunnistasid, et kiusamisest rääkimine ei lahendanud probleemi, kuid enamus neist tunnistas, et see parandas nende enesetunnet. Sellest nähtub, et õpilastepoolsete kiusamiskogemuste arutamine nii töökaaslaste kui ka kellegagi väljastpoolt kooli võib aidata õpetajal negatiivsete kogemustega toime tulla (Kauppi & Pörhölä, 2012a).

Kuna suhteliselt väheste õpetajate hinnangul oli probleemist rääkimise tulemusel kiusamine lõppenud, siis võib arvata, et kooli juhtkonnal ega õpetajatel ei olnud õpetajate õpilastepoolse kiusamisega toimetulemiseks vajalikke teadmisi ega kiusamisse sekkumiseks väljatöötatud tõhusaid strateegiaid. Seda kinnitab ka uurimistulemus, mille kohaselt käesolevas uurimuses osalenud õpetajatest viiendik oli õpilastepoolset kiusamist kannatanud aastaid. Võitluses õpetajate õpilastepoolse kiusamisega on oluline, et õpetajad tunneksid end

koolikeskkonnas ohutult ja julgeksid rääkida õpilastepoolsest kiusamisest kolleegidele ja kooli juhtkonnale, et üheskoos leida probleemile lahendusi, töötada välja strateegiaid sellise õpilastepoolse käitumise lõpetamiseks ja ennetamiseks (Kauppi ja Pörhölä, 2012a).

Käesolevas uurimuses osalenud õpetajad, kes kiusamisest kellelegi ei rääkinud leidsid kõige sagedamini, et saavad probleemiga ise hakkama või uskusid, et probleemi rääkimine näitab neid ebakompetentsena ja neilt oodatakse probleemidega iseseisvalt toime tulemist. Nendest tulemustest võib järeldada, et kiusamisest rääkimist kolleegidele või kooli juhtkonnale seostavad mõned õpetajad ka ise enda läbikukkumisena ja usuvad, et peavad probleemsete õpilastega iseseisvalt hakkama saama (James et. al., 2008). Tulemused langevad kokku ka De Wet'i (2010) uurimistulemusega, kust selgus, et õpetajad ei rääkinud õpilastepoolsest kiusamisest, kuna nad kartsid, et see võib näidata neid halvas valguses ja kahjustada nende mainet nii õpilaste, teiste õpetajate kui ka koolijuhi silmis.

Kõikidelt uurimuses osalenud õpetajatelt küsiti käesolevas uurimuses hinnangud õpilastepoolse kiusamise põhjustele. Õpetajad tõid kõige sagedamini välja, et õpilased kiusavad õpetajat, et kaaslastele muljet avaldada, samuti uskusid õpetajad, et õpilased, kes õpetajad kiusavad, tulevad kodudest, kus ei hinnata haridust. Pooled õpetajatest pidasid kiusamise põhjuseks õpilastele liiga rasket õppetööd ja suhteliselt sagedasti nimetati põhjusena ka koolis tõhusa distsipliini puudumist. Kõige harvemini toodi välja, et õpilased kiusavad õpetajat, kuna õpetaja ei meeldi neile või õpetaja ei saa õpilastega läbi, samuti nimetati suhteliselt harvemini õpetaja liiga kõrgeid nõudmisi õpilastele seoses õppetööga.

Käesoleva uurimuse tulemustest lähtudes võib öelda, et õpetajad nimetasid kõige sagedamini õpetajate õpilastepoolse kiusamise võimalike põhjustena aspekte, mis tulenesid õpilastest ja koolist ning õpetaja tööülesannetest, samas kui õpetaja endaga seotud aspekte nimetati suhteliselt vähe. Selliseid tulemusi võib Kauppi & Pörhölä (2012a) arvates seostada õpetajate õpilastepoolse kiusamisega toimetulekustrateegiaga, mille puhul on õpetajatel kiusamiskogemustega hakkamasaamisel lihtsam pidada põhjuseks väliseid tegureid nagu õpilased ja õpetaja tööülesannetega seonduv, mitte õpetaja endaga seonduvaid põhjusi.

Uurimuses osalenud õpetajatelt küsiti, kes õpetajatest nende arvates õpilastepoolse kiusamise ohvriks võivad langeda. Ligi kolmandik uurimuses osalenud õpetajatest leidis, et õpilastepoolse kiusamise ohvriks võib langeda enamik õpetajatest ja sama palju oli ka õpetajaid, kes uskusid, et kiusamist võivad kogeda vaid vähesed õpetajad. Vähesed õpetajad uskusid, et õpilastepoolset kiusamist võivad kogeda kõik õpetajad. Kõikide õpetajate langemist õpilastepoolse kiusamise ohvriks on pidanud käesoleva uurimistööga suhteliselt sarnasel määral õpetajaid ka Pervini ja Turneri (1998) uurimuses, kuid erinevad tulemused on

ilmnenud De Wet ja Jacobsi (2006) uurimistöös, mille kohaselt pidasid seda võimalikuks enam kui pooled uuritavatest.

Käesoleva uurimistöö tulemustest nähtus, et õpetajad pidasid kõige tõenäolisemaks, et õpilastepoolset kiusamist võivad kogeda koolis peamiselt uued ja kogemusteta õpetajad. Seda kinnitab ka käesoleva uurimuse tulemus, mille kohaselt enam kui kolmandik õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest oli enda hinnangul õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud oma õpetajakarjääri alguses. Uute ja kogemusteta õpetajate sattumist õpilastepoolse kiusamise ohvriks õpetajate hinnangul on näidanud ka teised samalaadsed uurimused (Benefield, 2004; De Wet & Jacobs, 2006; Pervin & Turner, 1998).

Käesolevad uurimistulemused annavad põhjust arvata, et õpetajatööd alustavad väikeste kogemustega õpetajad, kellel ei pruugi olla vajalikke teadmisi, et õpilastepoolse õppetundi häiriva ja ebasobiva käitumisega toime tulla. Kui õpilased püüavad uut õpetajat korrarikkumiste ja normide eiramisega proovile panna, et sellega tema võimu vähendada ja kui õpetaja ei suuda ennast kehtestada, siis võib see muutuda koduvaks ning kasvada kiusamiseks (De Wet, 2010; Kauppi & Pörhölä, 2012b).

Uurimuses osalenud õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul olid peamiseks õpetajate kiusajateks poisid. Samasugused tulemused on saanud ka Özkilic (2012) oma uurimuses ning ka Jamesi (2008) õpilaste hulgas läbiviidud uurimuses tunnistasid poisid sagedamini õpetajate kiusamist võrreldes tüdrukutega. Erinevaid tulemusi on näidanud Pervin ja Turneri (1998) uurimistulemused, kus poisid ja tüdrukud olid võrdsel määral seotud õpetajate kiusamisega.

Käesolevas uurimuses osalenud õpetajad olid kõige enam kogenud kiusamist seitsmenda kuni üheksanda klassi õpilaste poolt ning kõige harvemini olid kiusamisega seotud esimese- ja kaheteistkümnenda klassi õpilased. Özkilici (2012) uurimistulemused, mis näitasid, et õpetajate peamiseks kiusajateks on 7.- 9. klassi õpilased, langevad kokku käesoleva uurimistöö tulemustega. Vastupidiseid tulemusi on näidanud aga Gemagoglu (2007) uurimus, kus 1. – 5. klassis õpetavad õpetajad kogesid õpilastepoolset kiusamist sagedamini võrreldes 6. – 8. klassis õpetavate õpetajatega.

Käesoleva uurimistöö tulemustes ilmnas, et õpetajaid kaldusid kiusama enam vanemaealised õpilased kui nooremad. Selle üheks põhjuseks võib pidada õpilaste vanuselisi iseärasusi nagu näiteks puberteet, mille tõttu võivad õpilased hakata vastu õpetajale, kes on koolis autoriteediks (Kauppi ja Pörhölä, 2012a; Özkilic, 2012). Ka Pervin ja Turneri (1998) sõnul muutuvad õpilased vanuse kasvades enesekindlamaks ning püüavad õpetajat üha rohkem proovile panna. Samuti leiavad samad autorid, et õpilaste vanuse kasvades võib

kiusamine oma iseloomult muutuda tõsisemaks ja olla ka õpetajale heidutavam. Õpetajate õpilastepoolse kiusamise efektiivseks ennetamiseks on uurijate Pervin ja Turneri (1998) arvates oluline juba varajases koolieas õpilastele näitamine, et selline käitumine, mis õpetajat kahjustab ja õppetööd häirib, ei ole koolis tolereeritav.

Õpilased, kes õpetajaid kiusavad olid käesolevas uurimistöös osalenud õpetajate hinnangul eelkõige kõikidele õpetajatele rasked õpilased ja akadeemiliselt vähevõimekad õpilased. Sarnaseid tulemusi on näidanud ka teised uurimused (Kauppi & Pörhölä, 2012b; Pervin & Turner, 1998). Õpetajatelt eeldatakse, et nad tulevad klassis toime probleemsete õpilastega, kellel on kas õpi- või käitumiskeskused, kuid sageli puuduvad õpetajatel vajalikud teadmised ning oskused selliste õpilastega toimetulekuks (James et. al., 2008).

Käesoleva uurimistöö tulemused näitasid, et õpetajad on kogenud õpilastepoolset kiusamist peamiselt õppetunni ajal klassiruumis ning õppetundide väliselt nii koridoris, sööklas kui ka kooliõuel. Antud tulemused on kooskõlas Pervin ja Turneri (1998) uurimistulemustega, mis näitasid, et õpetajad langesid õpilastepoolse kiusamise ohvriks eelkõige klassis õppetunni ajal ning koridoris väljaspool õppetunde. Sarnase tulemuse sai ka Özkilic (2012), kuid tema uurimuses olid õpetajad kogenud õpilastepoolset kiusamist sagedamini kooli koridoris kui klassiruumis. Kui vaadata neid kohtasid, kus õpetajad on õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud, võib sellest järeldada, et õpilastepoolne õpetaja kiusamine leiab sageli aset koolis paikades, kus õpetaja on üksinda või teisi täiskasvanuid on läheduses arvuliselt vähe (Özkilic, 2012). Nendeks paikadeks on koolides nii klassiruumid, kus õpetaja viib läbi õppetööd, olles tavapäraselt ainus täiskasvanu ruumis ja ka koridorid, kus üksikud õpetajad oma tööülesannetest lähtuvalt täidavad vahetunni ajal korrapärase ülesandeid, samal ajal kui teised kolleegid on klassiruumides või õpetajate toas.

Õpetajate õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsidus, probleemi mõistmine, kiusamise põhjused ning kiusamise ohvriks langenud õpetajad – võrdlus õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangute vahel

Antud alapeatükis analüüsitakse tulemusi teisest uurimisküsimusest lähtuvalt, millega millega sooviti teada saada, millised on õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangud võrreldes kiusamiskogemusega õpetajate hinnangutega õpilastepoolse kiusamise tõsidusele, probleemi mõistmisele, kiusamise põhjustele ning kiusamise ohvriks langenud õpetajatele.

Õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajate ja õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajate hinnangutes kiusamise probleemi tõsidusele ilmnes olulisi erinevusi kahes aspektis. Mitteohvrid hindasid õpilastepoolset kiusamist „üldse mitte reaalseks probleemiks“

oluliselt sagedamini võrreldes õpilastepoolse kiusamise ohvritega ja õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajad hindasid õpilastepoolset kiusamist tõsisemaks ja rohkem väljakannatamatumaks probleemiks võrreldes mitteohvritega. Uurimistulemustest nähtus, et ligi pooled õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajad peavad õpilastepoolset kiusamist probleemiks, näidates, et õpetajad on teadlikud kolleegide kiusamisest õpilaste poolt, olles olnud sellele kas tunnistajaks või siis usaldusisikuks õpetajatele, kes õpilastepoolse kiusamise ohvriks on langenud. Viimasena toodut kinnitab ka käesoleva uurimistöö tulemus, mille kohaselt oli enamuse õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest oma kiusamiskogemusest rääkinud sõbrale või kolleegile.

Uurimistulemused näitasid, et õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajate ja õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajate hinnangud probleemi mõistmisele lapsevanemate ja üldsuse, haridusametnike ja kooli juhtkonna poolt olid suhteliselt sarnased. Nimelt, enam kui pooled õpilastepoolset kiusamist kogenud ja kiusamist mitte kogenud õpetajatest leidsid, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt on probleem, mis ei leia mõistmist kõrgemate haridusametnike ega lapsevanemate ja üldsuse poolt, samas kui õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest ligi kolmandik ja kiusamist mitte kogenud õpetajatest ligi kuuendik leidis, et õpetajate õpilastepoolne kiusamine ei leia mõistmist kooli juhtkonna poolt.

Kõige tõenäolisemaks pidasid nii õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud kui ka kiusamist mitte kogenud õpetajad uute ja kogemusteta õpetajate langemist õpilastepoolse kiusamise ohvriks. Samas ilmnes oluline erinevus õpilastepoolset kiusamist kogenud ja mitte kogenud õpetajate hinnangutes „kiusamine toimub väheste õpetajatega“ ning „kiusamine toimub enamiku õpetajatega“, kus kiusamise ohvriks langenud õpetajate hulgas oli oluliselt rohkem neid, kes nõustusid väitega, et õpilaste kiusamise ohvriks langeb enamik õpetajatest kui õpilastepoolset kiusamist mitte kogenud õpetajaid ja väheste õpetaja langemist õpilastepoolse kiusamise ohvriks pidasid tõenäolisemaks mitteohvrid võrreldes õpilastepoolse kiusamise ohvritega.

Uurimistulemustest ei ilmnenud olulisi erinevusi õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajate ja kiusamist mitte kogenud õpetajate hinnangutes kiusamise põhjustele – sarnaselt nimetati kõige sagedasemalt põhjustena kaaslastele mulje avaldamist, õpilaste kodust tausta ja õpilaste jaoks liiga rasket õppetööd.

Õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetajale õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul

Antud alapeatükis analüüsitakse uurimuse tulemusi kolmanda uurimisküsimuse kontekstis, millega sooviti teada saada, millised on õpilastepoolse kiusamise tagajärjed õpetajale õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajate hinnangul.

Käesolevas uurimistöös osalenud õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest tunnistas enamus, et kiusamine on mõjutanud negatiivselt nende õppetööd. Õpetajad tõid välja, et õpilastepoolse kiusamise tõttu olid nad muutnud oma õpetamisstiili, piiranud ühistegevusi õpilastega ja vähendanud nõudmisi õpilastele seoses nende õppetöö ja käitumisega. Sarnaseid tulemusi on näidanud ka Benefield (2004), De Wet ja Jacobsi (2006) ja Pervin ja Turneri (1998) uurimused. Need uurimistulemused näitasid, et õpetajate kiusamisel õpilaste poolt on mõju ka nendele õpilastele, kes otseselt õpetaja kiusamisega seotud ei ole (Pervin & Turner, 1998).

Sarnaselt Pervin ja Turneri (1998), De Weti (2010) ja Özkilic ja Kartali (2012) uurimistulemustele, tunnistasid enam kui pooled käesolevas uurimuses osalenud õpilastepoolset kiusamist kogenud õpetajatest, et õpilastepoolisel kiusamisel oli negatiivne mõju nende elu kvaliteedile, tuues välja, et õpilastepoolne kiusamine oli tõstnud nende stressitaset. Suhteliselt sagedasti märkisid õpetajad, et kiusamine tekitas klassis halva õhkkonna ja et kiusamine pani neid tundma hirmu tundide andmise ees. Õpetajate õpilastepoolse kiusamise probleemi tõsidusest ja negatiivsest mõjust õpetaja elu kvaliteedile annavad aimu käesoleva uurimuse tulemused, mille kohaselt mõned õpetajad tunnistasid, et õpilastepoolne kiusamine sundis neid kooli vahetama ja pani neid otsima uut ametit.

Õpetajate õpilastepoolse kiusamise levik erinevate kiusamisliikide lõikes

Antud alapeatükis analüüsitakse uurimuse tulemusi neljandast uurimisküsimusest lähtuvalt, millega sooviti teada saada, kui levinud on õpetajatele suunatud õpilastepoolne kiusamine õpetajate seas erinevate kiusamisliikide lõikes.

Uurimistulemustest selgus, et enam kui 40% uurimuses osalenud õpetajatest oli viimase poole aasta jooksul langenud õpilastepoolse kiusamise ohvriks. Neljandik uuritavatest oli viimase poole aasta jooksul kogenud õpilastepoolse kiusamisliigina karjumist ning umbes viiendik õpetajatest solvavaid märkusi. Sarnased tulemused olid ka Kõivu (2015) 2013. aastal Eesti õpetajate hulgas läbiviidud uurimuses, mille kohaselt kõige sagedamini esinenud kiusamisliikideks, mida õpetajad olid õpilaste poolt kogenud olid karjumine ja solvavad

märkused. Otsese verbaalse kiusamisliike on õpilaste poolt kõige sagedamini kogenud õpetajad ka teistes uurimustes (Kauppi & Pörhölä, 2012b; Pervin & Turner, 1998; Özkilic, 2012). Füüsilise vägivallaga seotud kiusamisliike nagu füüsiline rünnak või ähvardamine vägivallaga oli käesolevas uurimuses kogenud alla kolme protsendi õpetajatest ja üheks kõige harvemini kogetud kiusamisliigiks oli ka küberkiusamine, mida oli kogenud alla ühe protsendi uuritavatest. Sarnaselt käesoleva uurimistööga olid ka Kõivu (2015) uurimuses osalenud õpetajad kõige harvemini õpilaste poolt kogenud füüsilist laadi kiusamist ja Kauppi ja Pörhölä (2012b) uurimistulemuste kohaselt olid õpetajad õpilaste poolt füüsilist- ja küberkiusamist kogenud suhteliselt harvemini võrreldes teiste kiusamisliikidega.

Töö kitsaskohad, praktiline väärtus ja soovitus edaspidisteks uurimusteks

Käesoleva magistr töö piiranguks on suhteliselt väike valim, mille tõttu ei saa uurimistöö tulemusi üldistada kogu Eesti õpetajaskonnale ega teha põhjalikke järeldusi õpetajate õpilastepoolse kiusamise olemuse osas. Lisaks viidi uurimus läbi põhikoolides, mis seab omakorda tulemuste üldsitamisele piirangud. Sellest tulenevalt võivad ka käesolevad uurimistulemused, mille kohaselt suhteliselt vähene 10. -12. klasside õpilaste seotus õpetajate kiusamisega, olla tingitud sellest, et uurimuses osalenud õpetajad õpetasid põhikoolides ning ei ole teada kui paljud nendest on õpetanud neljandas kooliastmes.

Tulevased uurimused vajavad esinduslikumat valimit ja õpetajate kaasamist Eesti erinevate piirkondade põhikoolidest ja gümnaasiumitest. Et õpetajate õpilastepoolse kiusamise probleemi mitmekülgselt mõista, oleks üheks võimaluseks uurida õpetajate õpilastepoolset kiusamist lähtuvalt õpilaste hinnangutest.

Käesoleva uurimistöö autorile teadaolevalt ei ole Eestis läbi viidud uurimust, mis käsitleks õpetajate õpilastepoolse kiusamise olemust ja tagajärgi õpetajale kiusamist kogenud õpetajate hinnangute põhjal, seega võib väita, et antud uuring on uudne lähenemine õpetajate õpilastepoolsele kiusamisele, mida tuleks Eesti kontekstis laiemalt uurida. Samas oleks huvitav ja vajalik uurida, milliseid võimalikke meetmeid pakuvad õpetajad ise välja õpetajate õpilastepoolse kiusamisega toimetulekuks ja millist kooli tuge õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajad kooli juhtkonna ja kolleegide poolt ootavad.

Töö rakenduslik väärtus seisneb eelkõige õpetajate õpilastepoolse kiusamise olemuse selgitamises, mis võimaldab probleemi paremini mõista ja kavandada sekkumis- ja ennetustööd. Käesolev magistr töö võib olla lähtekohaks sarnaste uurimuste läbiviimiseks tulevikus.

Lisaks võib uurimistulemustest lähtuvalt väita, et paljudel õpetajatööd alustavatel õpetajatel ja ka kogemustega õpetajatel ei pruugi olla vajalikke teadmisi ja oskusi õpilastepoolse õpetajate kiusamise probleemiga tegelemiseks, seega on oluline, et vastavaid teemasid käsitletaks põhjalikumalt juba õpetajakoolituses ja koolipersonal saaks ettevalmistuse vastavateemaliste koolituste käigus.

Uurimistulemused näitasid, et õpetajate hinnangul olid nende kiusamiseks kõikidele õpetajatele nn rasked õpilased ja sellest tulenevalt on üheks võimaluseks õpetajate õpilastepoolse kiusamise vähendamiseks ja samas ka probleemsetele õpilastele vajaliku abi ja toe pakkumiseks õpetajate koolitamine töötamaks keeruliste õpilastega ning tervet kooli hõlmavaid strateegiaid kordarikkuvate õpilastega toimetulemiseks

Kokkuvõte

Käsoleva magistritöö pealkiri on: „Õpetajate kiusamine õpilaste poolt põhikoolide õpetajate näitel“. Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli kahe Eesti maakonna põhikoolide õpetajate näitel välja selgitada õpetajate õpilastepoolse kiusamise levik, olemus ja tagajärjed.

Antud uurimistöö valimi moodustasid kaheksa kahe Eesti maakonna kooli õpetajad. Õpetajaid osales uurimuses kokku 104, kellest 91,3% olid naissoost. Uurimuses osalemise protsent oli 78,2. Uurimistöö viidi läbi ajavahemikul detsember 2015 – veebruar 2016, kasutades kahte paber kandjal ankeeti. Mõõteinstrumentideks olid Pervini ja Turneri (1998) koostatud ankeet uurimaks õpetajatele suunatud õpilastepoolse kiusamise olemust ja Kõivu (2006) poolt välja töötatud küsimustik, mis on koostatud erinevate kiusamisliikide esinemissageduse kindlaksmääramiseks vaadeldes õpetajaid kui kiusamise ohvreid erinevate suhetega seoses koolis, et määrata kindlaks õpetajate protsent, kes olid langenud õpilastepoolse kiusamise ohvriks viimase poole aasta jooksul. Andmeanalüüsis kasutati kirjeldavat statistikat ja tulemusi kirjeldati protsentide kaudu. Lisaks kasutati õpilastepoolse kiusamise ohvrite ja mitteohvrite hinnangute vaheliste erinevuste leidmiseks Hii-ruut testi.

Käesolev uurimistöö näitas, et viimase poole aasta jooksul oli 40% uurimuses osalenud õpetajatest langenud õpilastepoolse kiusamise ohvriks ja kõige sagedamini oldi kogetud õpilaste poolt karjumist ning solvavaid märkusi. Õpilastepoolset kiusamist oma õpetajakarjääri vältel olid kogenud 63,5 % uurimuses osalenud õpetajatest ja õpilaste poolt kogetud kiusamine oli oma iseloomult eelkõige verbaalne ja seotud õpetaja ignoreerimisega.

Enamus õpetajatest hindas õpilastepoolset kiusamist probleemiks ja leidis, et probleem ei leia mõistmist lapsevanemate ja ühiskonnas ega kõrgemate haridusametnike poolt, samas uskus enamus õpetajatest, et probleem mõistab kooli juhtkonna.

Õpilastepoolse kiusamise kestvus varieerus nädalatest aastateni ja enam kui kolmandik õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajatest oli kannatud õpilastepoolse kiusamise all oma õpetajakarjääri alguses. Õpetajad pidasid kõige tõenäolisemaks, et uued ja kogemusteta õpetajad langevad õpilastepoolse kiusamise ohvriks. Peamiselt uskusid õpetajad, et õpilased kiusavad õpetajaid, et kaaslastele muljet avaldada või peeti põhjuseks õpilaste kodust tausta ja õpilaste jaoks liiga rasket õppetööd.

Õpetajate hinnangul olid nende peamiseks kiusajateks poisid ja kiusamisega olid seotud eelkõige seitsmenda klassi õpilased. Õpetajad leidsid, et enamasti olid nende kiusajateks kõikidele õpetajatele nn rasked õpilased ja akadeemiliselt vähevõimekad õpilased.

Uurimistulemused näitasid, et õpilastepoolisel kiusamisel olid negatiivsed tagajärjed nii õpetaja õppetööle kui ka elu kvaliteedile. Kiusamise ohvriks langenud õpetajad väitsid, et kiusamise tõttu olid nad muutnud oma õpetamisstiili, piiranud tegevusi, mida nad õpilastega koos teevad, esitanud õpilastele madalamaid nõudmisi nii õppetöö kui ka käitumisega seoses. Enamus õpetajatest, kes oli langenud õpilastepoolse kiusamise ohvriks tunnistas, et kiusamine oli tõstnud nende stressitaset, loonud klassis halva õhkkonna ja tekitanud hirmu tundide andmise ees. Mõned õpetajad tõid välja, et kiusamine oli sundinud neid kooli vahetama või ostima uut ametit.

Peamiselt olid õpetajad õpilastepoolsest kiusamisest rääkinud sõbrale või kolleegile ja kellelegi kooli juhtkonnast, kuid selle tulemusena oli probleem lahenenud vaid kolmandiku kiusamisest rääkinud õpetaja hinnangul. Õpetajad, kes kiusamisest kellelegi ei rääkinud tundsid, et saavad probleemiga ise hakkama, arvasid, et see näitab neid ebakompetentsena või leidsid, et neilt oodatakse probleemiga ise hakkama saamist. Mõned õpetajad olid hakanud õpilastepoolset kiusamist aktsepteerima õppetöö osana. Kiusamise lõpetamiseks olid õpetajad eemaldanud korda rikkuvad õpilased klassist, alandanud oma nõudmisi õpilastele ja muutnud ka õppetööd lihtsamaks.

Käesoleva magistritöö tulemusi ei saa üldistada kogu Eesti õpetajaskonnale, kuid uurimistöo tulemuste põhjal võib väita, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt on uurimisvaldkond, mida tuleks Eesti tasandil laemalt uurida. Õpetajate õpilastepoolse kiusamise ennetamiseks ja sekkumiseks ning õpilastepoolse kiusamise ohvriks langenud õpetajate toetamiseks on oluline teha teavitustööd nii kooli tasandil kui ka üldisemalt ühiskonnas, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt ei muutuks tavapäraseks nähtuseks koolielus, mida õpetajad on sunnitud võtma ühe osana oma õpetajatöös.

Märksõnad: kiusamine, õpetajad, õpilased, õpetajate kiusamine õpilaste poolt

Summary

The title of current master's thesis is *Bullying of Teachers by Students Based on the Example of Teachers of Lower Secondary Schools*. The goal of this thesis was to determine the prevalence, nature and effects of bullying of teachers by students on the example of teachers in lower secondary schools in two counties of Estonia.

The subjects of this thesis were the teachers of eight schools in two Estonian counties. The total number of teachers participating in the study was 104, of whom 91.3% were female. The empirical part of this thesis was conducted from December 2015 to February 2016, using two paper format questionnaires. A questionnaire compiled by Pervin and Turner (1998) which designed to investigate the nature of teacher targeted bullying and a questionnaire developed by Kõiv (2006) were used as measurement tools. The second questionnaire was designed to determine firstly the incidences of different types of bullying where teachers were considered as victims of bullying measuring the percentage of teachers who had been bullied by students during the last half -year. Data were analyzed using descriptive statistics and the results were described by percentages. Chi-square tests were used to find differences between the estimations of victims and of non-victims of bullying.

The current research showed that 40% of the teachers participating in the study were bullied by students and most frequently they had encountered students' yelling and insulting remarks. 63,5% of the teachers participating in the study had experienced bullying by students, in particular verbal bullying linked to ignoring teachers. Most of the teachers considered the bullying by students to be a problem and found that the problem is not acknowledged neither by parents and society nor by education administration, however — the majority of teachers believed that school management has recognized the problem.

The duration of bullying varied from weeks to years and more than a third of the teachers being bullied by the students had experienced it at the beginning of their career. Teachers considered the most likely victims of bullying to be the young and inexperienced teachers. Teachers believed that the main reasons why students bully teachers were the desire of pupils to impress their peers, their domestic background or too complicated learning assignments.

Teachers indicated that bullies were most frequently male students and that bullying was particularly related to the seventh-grade students. Teachers suggested that in most cases the bullies were the so-called difficult students and the less academically able ones.

The results reveal that the bullying by students had negative consequences for teachers' work as well as for their quality of life. Teachers as victims of bullying claimed that because of it they had changed their teaching methods, restricted the range of classroom activities, lowered demands on both the learning assignments and on behaviour. Most of the teachers who had been bullied by students admitted that bullying had increased their stress levels, created a bad atmosphere in the classroom and caused fear during teaching process in the classroom. Some teachers pointed out that because of the victimization they were forced to change workplaces or their profession.

Teachers had discussed their victimization experiences mostly with friends, colleagues or with members of school management but they considered that the problem was resolved only in one-third of the cases. Teachers who did not talk about the bullying either felt that they could handle the problem themselves, thought that it showed their incompetence or felt that they were expected to manage the problem on their own. Some teachers have started to accept bullying by students as a part of their teaching process. To stop the bullying, teachers had removed disruptive students from the class, lowered their demands and simplified the learning assignments.

The results of the current thesis cannot be generalized to the entire teaching staff of Estonia but on the basis of the results of this research, it can be concluded that the bullying of teachers by students is worth a deeper analysis. More awareness-raising activities is needed both in schools and in society in order to prevent and to intervene in the process of teachers being bullied by the students. The bullied teachers need support to avoid bullying becoming a normalized phenomenon at school life.

Keywords: bullying, teachers, students, bullying of teachers by students.

Tänuõnad

Magistritöö autor soovib edastada erilised tänuõnad oma magistritöö juhendaja Kristi Kõiv'ule igakülgse abi ja toetuse eest kogu uurimistöö kirjutamise protsessi vältel. Lisaks tahab autor tänada kõiki õpetajaid, kes olid nõus uurimuses osalema ja andma oma panuse uurimistöö valmimisse. Suured tänuõnad abivalmis kolleeg Siiri Hommiku'le tõlkeabi eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev: 22.05.201

Kasutatud kirjandus

- Benefield, J. (2004). Teachers - the new targets of schoolyard bullies? *Paper to NZARE Conference November*. Wellington: PPTA.
- Boynton, P. M. (2004). Administering, analysing, and reporting your questionnaire. *BMJ: British Medical Journal*, 328(7452), 1372.
- Byers, E. (2012). Evaluation of the impact that teacher targeted bullying has on individual safety perceptions and stress.
- Cemaloglu, N. (2007). The exposure of primary school teachers to bullying: An analysis of various variables. *Social Behavior and Personality*, 35(6), 789–802.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. London: Routledge.
- De Wet, C. (2006). Free State educators' experiences and recognition of bullying at schools. *South African journal of education*, 26(1), 61-73.
- De Wet, C. (2010). Victims of educator-targeted bullying: A qualitative study. *South African Journal of Education*, 30, 189–201.
- De Wet, C. (2014). Educators' understanding of workplace bullying. *South African Journal of Education*, 34(1), 1-16.
- De Wet, N. C., & Jacobs, L. (2006). Educator-targeted bullying: fact or fallacy?. *Acta Criminologica: Southern African Journal of Criminology*, 19(2), 53-73.
- Einarsen, S. (1999). The nature and causes of bullying at work. *International Journal of Manpower* 20(1/2), 16–27.
- Garrett, L. (2014). The student bullying of teachers: an exploration of the nature of the phenomenon and the ways in which it is experienced by teachers.
- James, D. J., Lawlor, M., Courtney, P., Flynn, A., Henry, B., & Murphy, N. (2008). Bullying behaviour in secondary schools: what roles do teachers play?. *Child Abuse Review*, 17(3), 160-173.
- Johnson, B., & Christensen, L. (2008). *Educational research: quantitative, qualitative, and mixed approaches*. California: Sage.
- Kauppi, T. & Pörhölä, M. (2012a). School teachers bullied by their students: teachers' attributions and how they share their experiences. *Teaching and Teacher Education*, 28(7), 1059–1068.
- Kauppi, T., & Pörhölä, M. (2012b). Teachers bullied by students: Forms of bullying and perpetrator characteristics. *Violence and victims*, 27(3), 396-413.

- Kõiv, K. (2001). Koolikiusamine kui probleem. Rmt.: Kraav, I; Kõiv, K. *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis*. OÜ Vali Press trükikoda
- Kõiv, K. (2006). *Kiusamiskäitumisemitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpila kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Kõiv, K. (2009). Bullying among Estonian pupils: An overview. *Teenagers in Estonia: Values and behaviour. Estonian studies in education, 1*, 103-123.
- Kõiv, K. (2015). Changes Over a Ten-year Interval in the Prevalence of Teacher Targeted Bullying. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 171*, 126–133.
- Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing at Work. *European Journal of work and organizational psychology, 5*(2), 165–184.
- Mitchell, L. H. (2016). The Role of Prevention in Deterring Teachers Bullied by Students. *Journal of Education and Learning, 5*(4), 300.
- Monks, C. P., Smith, P. K. (2006). Definitions of bullying: Age differences in understanding of the term, and the role of experience. *British Journal of Developmental Psychology, 24*, 801–821.
- Olweus, D. (1994). Bulling at school. In L.R. Huesmann (Eds.), *Agressive Behavior: Current Perspectives*. New York: Plenum Press, 97-130.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education, 12*, 495–510.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership, 60*(6), 12–17.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual review of clinical psychology, 9*, 751-780.
- Olweus, D. & Limber, S. P. (2010). Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry, 80*, 124-134.
- Pervin, K., & Turner, A. (1998). A study of bullying of teachers by pupils in an inner London school. *Pastoral Care, 16* (4), 4-10.
- Rigby, K. & Smith, P. K. (2011). Is school bullying really on the rise? *Social Psychology of Education, 14*, 441–455.
- Seppo, I., Järve, J., Kallaste, E., Kraut, L. & Voitka, M. (2010, 6. jaan). *Psühhosotsiaalsete riskide levik Eestis*. Tööinspektsioon.
- Sharp, S., & Smith, P.K. (1994). School bullying: Insights and perspectives. London: Routledge.

- Slonje, R. & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: another main type of bullying?
Scandinavian Journal of Psychology, 49(2), 147–154.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russel, S. & Tippett, N. (2008).
Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child
Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376–385.
- Sullivan, K., Cleary, M. & Sullivan, G. (2004). *Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega
toime tulla*. Tartu: AS Atlex.
- Wilkinson, D., & Birmingham, P. (2003). *Using research instruments: A guide for
researchers*. London: Psychology Press.
- Özkilic, R. (2012). Bullying toward teachers: An example from Turkey. *Eurasian Journal of
Educational Research*, 47, 95-112.
- Özkilic, R., & Kartal, H. (2012). Teachers bullied by their students: how their classes
influenced after being bullied?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 3435-
3439

Lisa 1. Ankeet

Lugupeetud õpetajad!

Kiusamine koolis ei esine vaid õpilaste vahel, vaid sellesse võivad olla kaasatud ka õpetajad. Õpetajad võivad kiusamist kogeda nii täiskasvanute poolt, kellega nad koolis kokku puutuvad, kui ka õpilaste poolt. Et teada saada, millised on õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamisega ja mõnede teemaga seotud küsimustega, korraldamegi uurimuse Eestis erinevate koolide õpetajate seas. Palume teha ristikese Teile sobiva vastuse ette. Küsitlus on anonüümne ning Teie vastuseid kasutatakse vaid uurimistöö eesmärgil ning üldistatud kujul.

Täname Teid ette tehtud töö ja nähtud vaeva eest!

Kontakt: Sandra Tikk, sandra.tikk@gmail.com Tartu Ülikooli haridusteaduskonna instituudi üliõpilane

Juhendaja: Kristi Kõiv PhD, Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi dotsent, kristi.koiv@ut.ee

KÜSIMUSTIKU ESIMENE OSA

1. Teie vanus

☐ 22-25	☐ 26-30	☐ 31-35	
☐ 36-40	☐ 41-45	☐ 46-50	☐ >50

2. Teie sugu

☐ Mees	☐ Naine

3. Millist õppeainet või õppeaineid Te õpetate?

4. Mitu aastat Te olete töötanud õpetajana?

☐ < 1	☐ 1-5	☐ 6-10	☐ 11-15	
☐ 11-15	☐ 16-20	☐ 21-25	☐ 26-30	☐ 31+

5. Mitu aastat Te olete töötanud õpetajana praeguses koolis?

☐ < 1	☐ 1-5	☐ 6-10	☐ 11-15
☐ 16-20	☐ 21-25	☐ 26-30	☐ 31+

6. Mitmes koolis olete Te töötanud õpetajana?

☐ < 1	☐ 2	☐ 3-4	☐ 5-6	☐ 7-8	☐ 9+

KÜSIMUSTUKU TEINE OSA

Kiusamine viitab olukorrale, kus kiusatav kogeb korduvalt midagi negatiivset ühe või mitme kiusaja poolt. Kiusamine võib olla füüsiline (näiteks löömine, tõukamine, ette seisimine ja tee blokeerimine või personaalsete esemete peitmine), verbaalne (näiteks halvustavate hüüdnimedega nimetamine, pilkamine, ähvardamine, väljapressimine, kritiseerimine, alusetute kuulujuttude rääkimine) või sotsiaalselt manipulaatiivne (näiteks järeleahvimine, sotsiaalsest lävimisest väljajätmine, mitterääkimine, ignoreerimine). Kiusamine on tavaliselt korduv ja inimene, keda kiusatakse, tunneb ennast kaitsetuna. Kiusamine viitab samuti jõudude tasakaalutusele kiusaja ja kiusatava vahelistes suhetes.

1. Kuidas Te tajute õpilastepoolset kiusamist?

- ☐ Üldse mitte reaalne probleem
- ☐ Vähetõsine probleem
- ☐ Tõsine ja väljakannatav probleem
- ☐ Tõsine ja väljakannatamatu probleem

2. Kas olete kogenud kogu oma õpetajakarjääri jooksul õpilastpoolset kiusamist?

- ☐ Jah
- ☐ Ei *(Juhul kui te pole kogenud õpilastepoolset kiusamist ühtki korda oma karjääri jooksul, liikuge küsimuse juurde number 19.)*

3. Millist liiki kiusamist olete Te õpilaste poolt kogenud? Oli see...

Verbaalne

- ☐ Jah (milline?) _____
- ☐ ei

Füüsiline

- ☐ Jah (milline?) _____
- ☐ ei

Manipulatiivne

- ☐ Jah (milline?) _____
- ☐ Ei

Ignoreerimine

- ☐ Jah (milline?) _____
- ☐ ei

Ruumi või asjade kahjustamine

- ☐ Jah (milline) _____
- ☐ ei

Teised liigid

- ☐ Jah (milline/millised?) _____
- ☐ Ei

4. Kui kaua kestis Teile suunatud õpilastepoolne kiusamine?

- ☐ Nädalaid.
- ☐ Kuid.
- ☐ Aastaid.
- ☐ Kestab senini.

- ☐ Seni, kuni see õpilane lahkus koolist.
- ☐ Seni, kuni Te ise läksite koolist ära.
- ☐ See toimus Teie õpetajakarjääri alguses.

5. Kas kõikide klasside õpilased olid teile suunatud kiusamisega seotud?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

6. Mitmenda klassi õpilased olid teile suunatud kiusamisega seotud?

- ☐ 1. klassi ☐ 2. klassi ☐ 3. klassi ☐ 4. klassi ☐ 5. klassi
- ☐ 6. klassi
- ☐ 7. Klassi ☐ 8. klassi ☐ 9. klassi ☐ 10. klassi ☐ 11. klassi
- ☐ 12. klassi

7. Millisest soost õpilased olid seotud Teie kiusamisega?

- ☐ Poisid
- ☐ Tüdrukud
- ☐ Mõlemad, nii poisid kui ka tüdrukud

8. Kas õpilastepoolne kiusamine leidis aset tunnis?

- ☐ Jah
- ☐ Ei

Kui jah, siis

- ☐ tunni ajal
- ☐ järeleaitamistunnis
- ☐ klassijuhatajatunnis

Kui õpilastepoolne kiusamine leidis aset väljaspool õppetundi, siis kus see toimus?

- ☐ Koridoris
- ☐ Kooliõuel
- ☐ Söögisaaalis
- ☐ Muus kohas (kus?) _____

9. Kas Te õpetate/õpetasite õpilasi, kes on/olid seotud Teie kiusamisega?

- ☐ Jah
- ☐ Ei
- ☐ Mõnda neist

10. Mis iseloomustab/iseloomustas neid õpilasi, kes Teid kiusasid?

- ☐ Raske öelda, sest Te ei õpeta neid
- ☐ Enamuste õpetajatele rasked õpilased
- ☐ Akadeemiliselt vähevõimekad õpilased
- ☐ Muu (mis?) _____

11. Kui õpilastepoolne kiusamine on mõjutanud Teie õppetööd, siis kas Te

- ☐ Olete esitanud õpilastele madalamaid nõudmisi seoses õppetööga.
- ☐ Olete esitanud õpilastele madalamaid nõudmisi seose nende käitumisega.
- ☐ Teete vähem klassiga koostööd ja tulete õpilaste palvetele vastu.
- ☐ Olete piiranud tegevusi, mida te õpilastega koos teete.
- ☐ Olete muutnud oma õpetamisstiili.
- ☐ Mõned õpilased ei meeldi Teile enam.
- ☐ Muu (Mis?) _____

12. Kas õpilastepoolne kiusamine on mõjutanud Teie elu kvaliteeti?

- ☐ Jah, pisut ☐ Jah, märgatavalt ☐ Ei, üldse mitte

13. Kui õpilastepoolne kiusamine on mõjutanud Teie elu kvaliteeti, siis kas see on...

- ☐ alandanud Teie ootusi õpetajakarjääri suhtes.
☐ pannud Teid otsima uut ametit.
☐ sundinud Teid kooli vahetama.
☐ pannud Teid tundma hirmu tundide andmise ees.
☐ loonud klassis halva õhkkonna.
☐ tõstnud Teie stressitaset.
☐ Muu (mis?) _____

14. Kas Te olete kellelegi rääkinud, et kannatate/olete kannatanud õpilastepoolse kiusamise all?

- ☐ Jah
☐ Ei

15. Kui Te kiusamisest kellelegi rääkisite, siis kellele?

- ☐ Sõbrale/kolleegile
☐ Õppealajuhatajale
☐ Direktorile
☐ Kellelegi muule (kellele?) _____

16. Millised olid õpilastepoolsest kiusamisest rääkimise tulemused?

- ☐ Olukord ei lahenenud, kuid tundsin end paremini.
☐ Lühiajaline olukorra paranemine.
☐ Probleem lahenes.
☐ See pani end tundma ebakompetentsena.
☐ See oli aja raiskamine, sa lihtsalt talud seda edasi.
☐ Muu (mis?) _____

17. Kui Te ei rääkinud kiusamisest kellelegi, siis miks?

- ☐ Te tundsite, et saate probleemiga ise hakkama.
☐ Teilt oodatakse, et saaksite oma probleemidega ise hakkama.
☐ Koolis ei ole töötajate toetamise süsteemi.
☐ Te ei ole üldse kindel või olete vähe kindel, et abi on vajalik.
☐ Te arvate, et see näitab Teid ebakompetentsena.
☐ Te olete hakanud aktsepteerima õpilastepoolset kiusamist õppetöö osana.
☐ Te ei ole kindel, kellele probleemist rääkida.
☐ Muu (miks?) _____

18. Kui Te lahendasite olukorra ise, siis kuidas?

- ☐ Aja möödudes hakkasid õpilased Teid aktsepteerima, nii et konflikti või vastusesisu enam polnud.
☐ Te läksite tööle teise kooli.
☐ Te vahetasite klassi, keda õpetada.
☐ Te eemaldasite korda rikkuvad õplased klassist.
☐ Te muutsite õppetöö lihtsamaks.
☐ Te alandasite omapoosesid nõudmisi õpilastele.

- ☐ Muu (mis?) _____

19. Mis on Teie arvates põhjuseks, miks õpilased õpetajaid kiusavad?

- ☐ Õppetöö on neile liiga raske.
☐ Õppetöö on neile liiga kerge.
☐ Õppetöö on neile liiga igav.
☐ Te ei meeldi neile või nad ei saa Teiega läbi.
☐ Et kaaslastele muljet avaldada – tundi segada on „lahe“ .
☐ Õpilased käituvad nii, kui te esitate neile õppetööga seoses suuri nõudmisi.
☐ Õpilaste kodune taust on selline, kus ei hinnata haridust.
☐ Koolis puudub tõhus distsipliin.
☐ Muu põhjus (mis?) _____
☐ Ilma selge põhjusest.

20. Kas Te arvate, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt toimub

- ☐ Uute õpetajatega
☐ Kogemusteta õpetajaga
☐ Väheste õpetajatega
☐ Enamiku õpetajatega (rohkem kui 50%)
☐ Kõigi õpetajatega
☐ Kellegagi veel? (kes?) _____

21. Kas Te arvate, et õpilastepoolne õpetaja kiusamine on probleem, mida kooli juhtkond ei mõista?

- ☐ Jah
☐ Ei

Mida kõrgemad haridusametnikud ei mõista?

- ☐ Jah
☐ Ei

Mida lapsevanemad ja üldsus ei mõista?

- ☐ Jah
☐ Ei

Suur tänu koostöö ja avameelsete vastuste eest, mis aitavad kaasa antud probleemi olemuse põhjalikumaks mõistmiseks ja analüüsimiseks.

Palun asetage küsimustik suletud ümbrikusse.

Täname teid!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Sandra Tikk

(sünnikuupäev: 16.02.1987)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„ Õpetajate kiusamine õpilaste poolt põhikoolide õpetajate näitel “,

mille juhendaja on Kristi Kõiv,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.17